

شورای عالی حوزه علمیه خواهران

مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران

تحقیق پایانی سطح دو (کارشناسی)

مدرسه علمیه نرجس خاتون (سلام الله علیها)

شهرستان اصفهان

موضوع:

بلوغ زودرس و علل آن در کودکان

استاد راهنما:

سرکار خانم فرهادیان

استاد داور:

حجت الاسلام و المسلمین حاج آقا اصولی

پژوهشگر:

هاجر عادللی

تابستان ۱۳۹۴

بسمہ تعالیٰ

تحقیق پایانی با موضوع :

کہ توسط پژوهشگر محترم سرکار خانم: ہاجر عادلۃ

برای دریافت دانشنامہ سطح دو (کارشناسی) تدوین شدہ است ، توسط ہیأت داوران مورد

ارزیابی قرار گرفتہ و در تاریخ / / ۱۳۹ ، با کسب رتبہ

پذیرفتہ شدہ است۔

استاد راہنما: سرکار خانم فرہادیان

استاد داور:

مدرسہ علمیہ:

امضاء مدیر ومہر مدرسہ

شورای عالی حوزه علمیه خواهران

مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران

تحقیق پایانی سطح دو (کارشناسی)

مدرسه علمیه نرجس خاتون (سلام الله علیها)

شهرستان اصفهان

موضوع:

بلوغ زودرس و علل آن در کودکان

استاد راهنما:

سرکار خانم فرهادیان

استاد داور:

حجت الاسلام و المسلمین حاج آقا اصولی

پژوهشگر:

هاجر عادل

تابستان ۱۳۹۴

تقدیر و تشکر

«من لم يشكر المخلوق لم يشكر الخالق»

سپاس می‌گویم خداوند بزرگی را که همیشه از این بنده کوچک دست‌گیری کرده، و از او مسئلت دارم که در بین هزاران بیراهه، گام بر داشتن در راه حق و حقیقت را نصیب ما گرداند.

در ابتدا از زحمات شبانه روزی و دلسوزانه موسس محترم حوزه علمیه نرجس خاتون (علیه السلام)

حضرت آیت الله ناصری (دامه برکاته) کمال تقدیر و تشکر را دارم.

در ادامه از راهنمایی‌های سرکار خانم ناصری، مدیریت حوزه، خانم زمانی معاون پژوهش و خانم فرهادیان استاد راهنمای این پایان نامه سپاس و قدردانی می‌نمایم.

در پایان از زحمات و فداکاری‌های عاشقانه خانواده عزیزم به خصوص همسر گرامی‌ام که در طول این سالها با بزرگواری تمام، شرایط رشد و پیشرفت بنده‌ی حقیر را فراهم نموده، کمال تقدیر و تشکر را دارم.

تقدیم به:

امام علی (علیه السلام) اولین شهید محراب عشق و به امام حسین (علیه السلام) اولین
فدایی این معراج با شکوه.

چکیده

بلوغ در اسلام عبارت است از پایان دوران کودکی فرد و رسیدن وی به سنی که اهلیت توجه تکلیف، پیدا کرده و ملزم به رعایت قوانین شرعی می‌گردد و بلوغ زودرس از نظر پزشکی به مواردی اطلاق می‌شود که به علت اختلالات جسمی (موروثی یا اکتسابی) تغییرات شدیدی از نظر بروز صفات ثانویه جنسی به وجود آمده و آثار بلوغ به طور بیماری در سنین پایین در کودک یا نوجوان ظاهر گردد.

از عوامل درونی و بیرونی مهمی که علاوه بر شرایط جغرافیایی و منطقه ای، بر زمان آغاز بلوغ موثر بوده و می‌توانند موجب اختلال در آن شوند، از جمله: بیماری‌های جسمی مغز، غده فوق کلیوی، وجود انگل‌های معده، وزن، کمبود ویتامین D، معاشرت‌های ناشایست، تبادلات کلامی، نوع رژیم غذایی، شرایط روانی و تربیتی حاکم بر محیط خانوادگی و اجتماعی را می‌توان نام برد.

هدف اصلی این تحقیق، پیش‌گیری از وقوع ناراحتی‌ها و اختلال‌های جزئی رفتار در کودکان و جلوگیری از عوارضی چون کوتاهی قد، پرخاشگری، ایجاد اضطراب و نگرانی و ابتلا به افسردگی، درون‌گرتر و خجالتی شدن دختران، بروز مشکلات در تحصیل و مدرسه، اختلال در خواب است.

همچنین ارائه راه‌های پیشگیری از آن با تمسک به آیات و روایات مانند کنترل روابط بین پدر و مادر، دقت در نوع رژیم غذایی، کنترل بستر خواب کودکان، استراحت به موقع، جلوگیری از بوسیدن بچه‌ها و بغل کردن در حد افراط است. تا با جلوگیری به موقع آن افرادی با روح و روان سالم در اجتماع داشته باشیم.

کلیدواژه‌ها: بلوغ، بلوغ زودرس، بلوغ دیررس.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	مقدمه
بخش اول: کلیات و مفاهیم	
فصل اول: کلیات تحقیق	
۵.....	۱,۱. تعریف و تبیین موضوع
۵.....	۱,۲. اهمیت و ضرورت تحقیق
۶.....	۱,۳. اهداف و فوائد تحقیق
۶.....	۱,۴. پیشینه موضوع تحقیق
۷.....	۱,۵. سوالات تحقیق
۷.....	۱,۶. فرضیه تحقیق
۸.....	۱,۷. روش تحقیق
۸.....	۱,۸. ساختار تحقیق
۸.....	۱,۹. واژگان کلیدی
۹.....	۱,۱۰. محدودیتها و موانع تحقیق

فصل دوم: مفهوم شناسی

- ۲,۱. مفهوم شناسی واژه بلوغ..... ۱۱
- ۲,۲. مفهوم بلوغ در قرآن..... ۱۲
- ۲,۳. مفهوم شناسی واژه بلوغ زودرس ۱۳
- ۲,۴. انواع بلوغ..... ۱۴
- ۲,۴,۱. بلوغ جسمانی..... ۱۴
- ۲,۴,۲. بلوغ جنسی ۱۴
- ۲,۴,۳. بلوغ اجتماعی ۱۶
- ۲,۴,۴. بلوغ هیجانی ۱۷
- ۲,۴,۵. بلوغ ذهنی..... ۱۸
- ۲,۴,۶. بلوغ اقتصادی ۱۹
- ۲,۴,۷. بلوغ شخصیتی ۱۹
- ۲,۴,۸. بلوغ عقلی..... ۱۹
- ۲,۴,۹. بلوغ شرعی..... ۲۰
- ۲,۴,۱۰. بلوغ معنوی..... ۲۲
- ۲,۵. تفاوت های جنسیتی و بلوغ ۲۲
- ۲,۵,۱. بلوغ در پسران..... ۲۲

۲,۵,۲. بلوغ در دختران..... ۲۳.

۲,۶. نشانه ها و تحولات دوران بلوغ ۲۴.

بخش دوم: چپستی بلوغ زودرس

فصل اول: عوامل بلوغ زودرس

۱,۱. عوامل درونی ۲۸.

۱,۱,۱. بیماری های جسمی مغز ۲۸.

۱,۱,۲. افزایش فعالیت غده فوق کلیوی ۲۹.

۱,۱,۳. وجود انگل های معده..... ۲۹.

۱,۱,۴. خودداری از دفع ادرار..... ۳۰.

۱,۱,۵. وزن غیر طبیعی نسبت به سن ۳۰.

۱,۱,۶. کمبود ویتامین D ۳۱.

۱,۱,۷. سیگار کشیدن مادران در دوران بارداری ۳۱.

۱,۲. عوامل بیرونی..... ۳۲.

۱,۲,۱. معاشرت های ناشایست و غیراخلاقی ۳۲.

۱,۲,۲. تبادلات کلامی ۳۳.

۱,۲,۳. پوشش نامناسب و عدم رعایت اصول و آداب عفت ۳۴.

- ۱,۲,۴. قرار گرفتن در معرض مواد شیمیایی ۳۵
- ۱,۲,۵. نوع رژیم و تغذیه نامناسب ۳۶
- ۱,۲,۶. تماشای برنامه و فیلم های محرک ۳۸
- ۱,۲,۷. محرک بودن محیط خانه و عدم رعای حریم روابط زناشویی توسط والدین ۳۹
- ۱,۲,۸. تماشای بدن و مالش ها و دستکاری در رختخواب ۴۰
- ۱,۲,۹. نوازش های زیان بخش ۴۱
- ۱,۲,۱۰. بیکاری کودکان ۴۲

فصل دوم: بلوغ زودرس، عوارض، پیشگیری و راه درمان آن

- ۲,۱. عوارض بلوغ زودرس ۴۵
- ۲,۱,۱. مشکلات جسمی ۴۵
- ۲,۱,۲. پرخاشگری ۴۶
- ۲,۱,۳. ایجاد اضطراب و نگرانی و ابتلا به افسردگی ۴۷
- ۲,۱,۴. مسئولیت و انتظارات بیشتر از پسران ۴۹
- ۲,۱,۵. درون گرتر و خجالتی شدن دختران ۵۰
- ۲,۱,۶. خودارضایی ۵۱
- ۲,۱,۷. سرطان پستان در زنان ۵۲
- ۲,۱,۸. بروز مشکلات در تحصیل و مدرسه ۵۲

۵۳.....	۲, ۱, ۹. اختلال در خواب.
۵۳.....	۲, ۱, ۱۰. جستجو در مسائل خصوصی.
۵۴.....	۲, ۲. پیشگیری از بلوغ زودرس و راه درمان.
۵۴.....	۲, ۲, ۱. پیشگیری از بلوغ زودرس.
۵۴.....	۱. عدم ایجاد زمینه های تماس و تحریک بدنی.
۵۶.....	۲. رعایت حریم روابط پدر و مادر.
۵۷.....	۳. جلوگیری از بوسیدن بچه ها و بغل کردن آنها توسط افراد غریبه.
۵۸.....	۴. دقت در نوع رژیم غذایی.
۵۸.....	۵. پوشش مناسب فرزندان.
۵۹.....	۶. کنترل و نظارت در استفاده وسایل ارتباط جمعی در فرزندان.
۵۹.....	۷. استراحت.
۵۹.....	۸. ایجاد ارتباط خوب و صمیمی با فرزندان.
۶۰.....	۲, ۲, ۲. راه درمان.
۶۲.....	۲, ۳. بلوغ دیررس.
۶۴.....	نتیجه گیری
۶۶.....	منابع

مقدمه

بلوغ، مرحله‌ای بحرانی از زندگی انسان است و به شهادت تاریخ، حتی جوامع بدوی شروع بلوغ را جشن می‌گرفتند. نوجوانی، که با بلوغ جنسی شروع می‌شود، دوره‌ای است که طی آن نوجوان از مرز بین کودکی و بزرگسالی عبور می‌کند.

بلوغ پدیده‌ای طبیعی در روند تکاملی زندگی هر فرد است. در صورتی که شروع بلوغ از سن طبیعی آن پایین‌تر باشد. بلوغ زودرس نامیده می‌شود که ظهور این پدیده با ایجاد نگرانی برای والدین کودک همراه می‌باشد علاوه بر اینکه ابعاد اجتماعی روانی نیز در بردارد. گاهی اوقات هم ظهور این پدیده نشان دهنده خطر جدی است.

در مورد سن بلوغ زودرس اختلاف نظرهایی وجود دارد که این اختلاف عقیده به علت متفاوت بودن شرایط جغرافیایی، ژنتیک، تغذیه و عوامل دیگر می‌باشد. متخصصان معتقدند ۸۰ درصد از موارد بلوغ زودرس فرزندان، به علل نامعلوم ایجاد می‌شود و تلاش در جهت یافتن علت، زمینه‌ای بی‌ثمر است؛ اما در بروز ۲۰ درصد، مواردی از جمله بیماری‌های جسمی مغز، غده فوق کلیوی، وجود انگل‌های معده، وزن، کمبود ویتامین، معاشرت‌های ناشایست، تبادلات کلامی، تغذیه، شرایط روانی و تربیتی حاکم بر محیط خانوادگی و اجتماعی، را عوامل درونی و بیرونی آن دانسته‌اند.

با نگاهی اجمالی به قرآن و احادیث اهل بیت (علیهم‌السلام) می‌توان دریافت که خداوند متعال تا چه اندازه به مساله بلوغ اهمیت داده است به طوری که با دستورات کلی و جزئی درصدد ایجاد این تعادل رفتاری در فرد بر می‌آید، البته بیان این مطالب در آیات و روایات با نامگذاری و سرفصل مشخصی به اسم بلوغ زودرس نیامده است ولی با بررسی و تطبیق دستورات بیان شده در دین مبین اسلام به راحتی می‌توان دریافت که اگر کسی به درستی این اوامر و نواهی که از آن جمله می‌توان به راههای پیشگیری، آن اشاره کرد که با رعایت این دستورات الهی، کودک دلبندشان به بلوغ زودرس دچار نخواهد شد.

این پژوهش سعی دارد بلوغ زودرس و علل آن در کودکان را جمع آوری نموده و در قالب یک پایان نامه ارائه دهد. مباحث مطرح شده در این پژوهش در دو بخش کلی آمده است: بخش اول به کلیات تحقیق و مفهوم شناسی بلوغ، بلوغ زودرس و انواع آن می پردازد و در بخش دوم در دو فصل بیان می کند: فصل اول علل بلوغ زودرس، فصل دوم بلوغ زودرس، عوارض، راه درمان و پیشگیری از آن.

بخش اول: کلیات و مفاهیم

فصل اول: کلیات تحقیق

فصل دوم: مفاهیم

فصل اول: کلیات تحقیق

۱,۱. تعریف و تبیین موضوع

۱,۲. اهمیت و ضرورت تحقیق

۱,۳. اهداف و فوائد تحقیق

۱,۴. پیشینه موضوع تحقیق

۱,۵. سوالات تحقیق

۱,۶. فرضیه تحقیق

۱,۷. روش تحقیق

۱,۸. ساختار تحقیق

۱,۹. واژگان کلیدی

۱,۱۰. محدودیتها و موانع تحقیق

۱-۱. تعریف و تبیین موضوع

موضوع تحقیق بلوغ زودرس و علل آن می باشد. بلوغ مرحله ای از رشد انسان است که در اثر بیداری غدد غریزی و فعال شدن آن دگرگونی های ویژه ای در شخص پدید می آید که با یک سری علائم و تظاهرات جسمانی و روانی توأم است.

تغییرات فیزیکی در دوران بلوغ، نتیجه مستقیم یا غیرمستقیم غده هیپوتالاموس در دستگاه عصبی مرکزی، تحریک اعضای جنسی و ترشح هورمون های جنسی است. اما بلوغ زودرس بر اساس تعریف هایی که شده به معنای ظاهر شدن علائم بلوغ از نظر فیزیکی و هورمونی زیر ۸ سال در دختران و زیر ۹ سال در پسران است. این روزها با تغییری که در ساختار زندگی شهری صورت گرفته و با توجه به پیشرفت هایی که در زندگی اجتماعی به وجود آمده بلوغ زودرس در دختران سفیدپوست زیر ۷ سال و در سیاهپوستان زیر ۶ سال تعریف شده است. این سن در مورد شروع بلوغ است چون بلوغ دوره ای چند ساله دارد. علل شایع بلوغ زودرس در کودکان که در جوامع امروزی به دو نوع عوامل درونی و عوامل بیرونی بستگی دارد.

در این عرصه چون نوجوان و جوان هنوز بی تجربه است و آگاهی لازم از شرایط و ویژگی های این دوران را ندارد موجب می شود که آن ها دچار مشکلات و لغزش هایی بشوند؛ که جبران کردن آن ها خیلی مشکل است. بنابراین آگاهی به والدین در زمینه عوامل درونی و بیرونی بلوغ زودرس، عوارض بلوغ زودرس و پیشگیری از بلوغ زودرس و راه درمان آن لازم و ضروری است تا فرزند خود را در این زمینه آگاه نماید.

۲-۱. اهمیت و ضرورت تحقیق

بلوغ زودرس از دو جنبه دارای اهمیت زیادی است؛ جنبه اول، علت ایجادکننده است که متخصص مربوطه با انجام آزمایش های لازم و پیگیری های منظم و دقیق کودک، طی مدت طولانی

به دنبال علت ایجاد آن می گردد و جنبه دوم، اثر بلوغ زودرس بر رشد قدی و روانی کودک است. همچنین کودکان مقابل استرس های زمان جوانی قرار می گیرند و نمی دانند چه کار باید بکنند. آنها از نظر جسمی تظاهرات بلوغ را دارند ولی تجربه کافی ندارند. و نیز دختران با ظاهر شدن علائم بلوغ جنسی، ممکن است دچار وحشت و مشکلات روحی شوند. پس ضروری است که والدین آگاهی های لازم را در این زمینه داشته باشند.

۳- ۱. اهداف و فواید تحقیق

اهداف تحقیق:

تبیین مساله بلوغ زودرس، عوامل زمینه ساز و عوارض ناشی از آن.

فواید تحقیق:

۱. شناخت مفهوم بلوغ زودرس و دیررس.
۲. آشنایی با انواع بلوغ.
۳. جمع آوری کردن یک طرح منسجم در مورد علل و پیامدهای بلوغ زودرس و راههای درمان آن.

۴- ۱. پیشینه موضوع تحقیق

با مراجعه به آیات و روایات می توان دریافت که موضوع بلوغ یکی از مباحث بیان شده در متون دینی می باشد، و به صورت پراکنده در کتب مختلف، مطالبی در مورد آن مشاهده می شود و می توان گفت عالمان دینی و روان شناسان از آن غافل نشده اند.

کتبی که در این زمینه منتشر شده است هر کدام به صورت پراکنده به تبیین گوشه ای از بلوغ زودرس و علل آن پرداخته است از جمله: کتاب تفسیر نمونه از ناصر مکارم شیرازی که به صورت پراکنده و ذیل آیات به قسم هایی از انواع بلوغ اشاره نموده است و کتاب «روان شناسی رشد کودک و نوجوان» اثر حمید پارسا که به انواع بلوغ اشاره نموده اند، ولی علل و عوامل بلوغ زودرس و راه های پیشگیری از آن را بیان ننموده است. همچنین کتاب «این گونه فرزندان را تربیت کنید» نوشته عباس عطاری کرمانی که به عوامل بلوغ زودرس به صورت گذرا اشاره نموده اند؛ و سخنی از انواع بلوغ و علل آن و راه های پیشگیری از آن نرده است همچنین کتبی که به طور منسجم و منظم، مطالب را بر اساس ساختار این نوشتار بیان کرده باشند یافت نشد. لذا تحقیق حاضر با استفاده از این منابع و سایر منابع دیگر سعی در گردآوری اکثر مطالب و ارائه آن با یک دسته بندی جدید، نموده است.

۱,۵. سوالات تحقیق

سؤال اصلی:

بلوغ زودرس و علل آن در کودکان چیست؟

سؤالات فرعی:

۱. بلوغ زودرس و بلوغ دیررس از نظر پزشکی به چه معناست؟

۲. عوامل بلوغ زودرس در کودکان چیست؟

۳. عوارض بلوغ زودرس در کودکان چیست؟

۴. راه پیشگیری از بلوغ زودرس در کودکان از منظر متون دینی به چه نحوی است؟

۱,۶. فرضیه تحقیق

یکی از بیماری های شایع در جوامع امروزی در کودکان، بلوغ زودرس است. عواملی شناخته شده و ناشناخته شده، باعث به وجود آمدن آن می شود و راهکارهایی برای پیشگیری از آن در متون دینی بیان شده است و قرآن کریم و روایات به روابط اجتماعی سالم انسان ها توجه کرده و سفارش هایی در این مورد دارد.

۱,۷. روش تحقیق

مسئله بلوغ زودرس، علل و عوارض آن از جمله مسائلی است که به تازگی در بین افراد جامعه کم و بیش رواج پیدا کرده است، لذا با مطالعه آیات و روایات، کتب تفسیری و اخلاقی سعی در بررسی این موضوع نموده. در کل، این تحقیق به روش کتابخانه ای و به صورت تحلیلی – توصیفی می باشد.

۱,۸. ساختار و محدوده ی تحقیق

پژوهش حاضر از مقدمه، دو بخش و یک نتیجه گیری تشکیل شده است. در بخش اول: کلیات بحث، مطرح شده که شامل دو فصل است. فصل اول کلیات طرح تحقیق و فصل دوم: شامل مفهوم شناسی واژه بلوغ و بلوغ زودرس و انواع بلوغ می باشد و در بخش دوم: بلوغ زودرس، علل و عوارض و راههای پیشگیری از آن را در دو فصل مجزا که در فصل اول: علل بلوغ زودرس، فصل دوم: به عوارض و راههای درمان و پیشگیری از آن پرداخته است.

۱,۹. واژگان کلیدی

بلوغ: بلوغ مرحله ای از رشد انسان است که در اثر بیداری غدد غریزی و فعال شدن آن دگرگونی- های ویژه ای در شخص پدید می آید که با یک دسته علائم و تظاهرات جسمانی و روانی توأم است. در این مرحله صفات ثانویه جنسی پدیدار می شود صفات ثانویه صفاتی هستند که یک جنس را از یک جنس دیگر متمایز می کنند، اما برای تولیدمثل کافی نیستند. این صفات عبارتند از: تغییر صدا، رشد مو در زیر بغل، ناحیه تناسلی، رشد پستان ها و رشد مو در صورت مردان.

بلوغ زودرس: ظاهر شدن علائم بلوغ از نظر فیزیکی و هورمونی در دختران قبل از ۸ سالگی و در پسران قبل از ۹ سالگی، بلوغ زودرس نامیده می شود.

بلوغ دیررس: ایجاد نشدن به موقع تغییرات فیزیکی و هورمونی متناسب با افزایش سن، بلوغ دیررس نام دارد.

۱,۱۰. محدودیتها و موانع تحقیق

این پژوهش نیز به نوبه ی خود مانند پژوهش های دیگر با مشکلات و موانعی همراه بوده است که برخی از آن ها عبارتند از:

۱. عدم دسترسی سریع و آسان به مراکز مختلف تحقیقاتی – علمی.

۲. کمبود منابع معتبر در زمینه موضوع پژوهش حاضر.

۳. عدم دسترسی به کتابخانه های غنی و دوری راه.

فصل دوم: مفهوم شناسی

۲,۱. مفهوم شناسی واژه بلوغ

۲,۲. مفهوم بلوغ در قرآن

۲,۳. مفهوم شناسی واژه بلوغ زودرس

۲,۴. انواع بلوغ

۲,۵. تفاوت های جنسیتی و بلوغ

۲,۶. نشانه ها و تحولات دوران بلوغ

به خاطر اهمیت این موضوع لازم است در ابتدا به مفهوم شناسی واژه بلوغ و در ادامه به انواع آن اشاره شود.

۲,۱. مفهوم شناسی واژه بلوغ

«بلوغ» ترجمه ی واژه (پوبرتی: puberty) است که از واژه لاتین (پوبرتاس: pubertas) یعنی بزرگسالی گرفته شده است. مرحله ای است که اعضای تناسلی فعالیت اصلی خود را آغاز می کنند و نوجوان قادر به تولید مثل خواهد بود. علامت شروع بلوغ در دختران عادت ماهانه و در پسران خارج شدن اسپرم می باشد، البته سن آغاز و پایان بلوغ را نمی توان به طور دقیق مشخص کرد زیرا با توجه به نوع افراد، محیط های مختلف، ساختمان بدنی، وراثت، ترشح غدد و عوامل دیگر تغییر می کند.

تأثیر آب و هوا به آن شدتی که در گذشته بدان معتقد بودند در شروع بلوغ اثری ندارد، ممکن است در آب و هوای گرم نسبت زودرسی کمی بیشتر از مناطق سردسیر باشد.

به طور متوسط سن بلوغ دختران ۱۳/۳ و پسران ۱۴/۵ سالگی تعیین شده است به طور کلی بلوغ یعنی گذراندن مراحلی که در هر کدام از این مراحل خصوصیات و مشخصات خاصی ظاهر می شود.^۱

بلوغ مرحله ای از رشد انسان است که در اثر بیداری غدد غریزی و فعال شدن آن دگرگونی های ویژه ای در شخص پدید می آید که با یک دسته علائم و تظاهرات جسمانی و روانی توأم است.^۲

در این مرحله صفات ثانویه جنسی پدیدار می شود صفات ثانویه صفاتی هستند که یک جنس را از یک جنس دیگر متمایز می کنند، اما برای تولیدمثل کافی نیستند. این صفات عبارتند از: تغییر صدا، رشد مو در زیر بغل، ناحیه تناسلی، رشد پستان ها و رشد مو در صورت مردان.^۱

۱. فرزانه صمدی، بلوغ و دگرگونی های آن، قم: ایران نگین، ۱۳۷۸، ص ۲۲-۲۹.

۲. علی قائمی، دنیای بلوغ، سازمان ملی جوانان، تهران: نشر اسپید، ۱۳۸۰، ص ۲۱، با کمی تغییر.

۲،۲. مفهوم بلوغ در قرآن

با دقت در آیات قرآن کریم، که اولین و مهمترین مرجع و مأخذ شناخت احکام به شمار می رود. این نکته معلوم می شود که در هیچ یک از آیات قرآن کریم، سنّ به عنوان علامت بلوغ ذکر نشده است، بلکه ملاک تحقق بلوغ، رسیدن به حدّ احتلام و رشد دانسته شده، به طوری که این دو با یکدیگر متلازم شده اند. البته تحقق این عناوین برای انسان، عناوینی واقعی و نفس الامری هستند و هیچ گونه جنبه ی تعبیدی ندارند. در آیه شریفه «وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ»^۲ و هنگامی که اطفال شما به سن بلوغ رسند باید اجازه بگیرند، همانگونه که اشخاصی که پیش از آنها بودند اجازه می گرفتند.»

برای تشخیص بلوغ از لفظ «حلم» استفاده شده است. واژه «حلم» (بر وزن «کتب») به معنی عقل آمده است و کنایه از بلوغ است که معمولاً با یک جهش عقلی و فکری توأم است، و گاه گفته اند: «حلم» به معنی رؤیا و خواب دیدن است، و چون جوانان، مقارن بلوغ، صحنه هایی در خواب می بینند که سبب احتلام آنها می شود این واژه به عنوان کنایه در معنی بلوغ به کار رفته است.

به هر حال از آیه فوق چنین استفاده می شود که حکم بالغان با اطفال نابالغ متفاوت است، زیرا کودکان نابالغ طبق آیه قبل تنها در سه وقت موظف به اجازه گرفتن هستند، چون زندگی آنها با زندگی پدران و مادران آن قدر آمیخته است که اگر بخواهند در همه حال اجازه بگیرند مشکل خواهد بود، و از این گذشته احساسات جنسی آنها هنوز به طور کامل بیدار نشده، ولی نوجوانان بالغ طبق این آیه که اذن گرفتن را به طور مطلق برای آنها واجب دانسته موظفند در همه حال به هنگام ورود بر پدر و مادر اذن بطلبند. این حکم مخصوص به مکانی است که پدر و مادر در آنجا استراحت می کنند.^۳

۱. اسماعیل بیانگرد، روانشناسی نوجوانان، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۷۹، ص ۴۴

۲. نور (۲۴)، آیه ۵۹.

۳. ناصر مکارم شیرازی و دیگران، تفسیر نمونه، ج ۱۴، تفسیر نمونه، تهران: دار الکتب الإسلامیة، ۱۳۷۴، ش، ص

در آیه ی شریفه «وَابْتَلُوا الْيَتَامَى حَتَّى إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ»^۱ نیز به یکی از علائم بلوغ جنسی که همان «احتلام» است، عنایت شده است و رسیدن به این حالت یعنی تحقق بلوغ، به عنوان غایت حجر و پایان ممنوعیت از تصرفات مالی محسوب شده است.

بر این اساس پایان دوران کودکی زمانی است که شخص بلوغ جنسی پیدا کرده و محتلم شود. شیخ طوسی نیز در تفسیر آیه ی فوق اظهار داشته اند که «معنای بلوغ نکاح، آن است که شخص به مرحله ی توانایی بر هم خوابگی و تعنط و انزال برسد هرچند بالفعل محتلم نشده باشد»^۲.

۲،۳. مفهوم شناسی واژه بلوغ زودرس

از نظر پزشکی بلوغ زودرس به مواردی اطلاق می شود که به علت اختلالات جسمی (موروثی یا اکتسابی) تغییرات شدیدی از نظر بروز صفات ثانویه جنسی به وجود آمده و آثار بلوغ به طور بیماری در سنین پایین در کودک یا نوجوان ظاهر گردد. حال آنکه موارد خفیف بلوغ زودرس که در اثر عوامل تغذیه ای، اجتماعی، فرهنگی و خانوادگی بروز نموده و موجب اختلالات و مشکلات بسیاری به خصوص در جوامع غربی شده است، چندان مورد توجه نیست و چه بسا در مواردی به علت همگانی بودن این اختلال، امری طبیعی نیز قلمداد گردد.^۳

۱. نساء (۴)، آیه ۵.

۲. محمد بن حسن طوسی، التبیان فی تفسیر القرآن، با مقدمه شیخ آقابزرگ تهرانی و تحقیق احمد قصیرعاملی، ج ۳، بیروت: دار احیاء التراث العربی، بی تا، ص ۱۱۳.

۳. احمد صبور اردوبادی، بلوغ (نقش بلوغ در تکامل انسان ها)، تهران: رسالت قلم، ۱۳۷۸، ۱۵۰، ۱۴۹.

۲,۴. انواع بلوغ

هر چند از واژه بلوغ غالباً بلوغ جنسی تداعی می شود ولی با توجه به موارد استعمال، می توان به انواع بلوغ اشاره کرد که مهم ترین آن ها عبارتند از:

۲,۴,۱. بلوغ جسمانی

بلوغ جسمانی به مجموعه تغییرات فیزیکی و فیزیولوژیکی در بدن انسان و سایر جانوران گفته می شود که بر اساس آنها، بیشتر بر اثر ترشح هورمون های گوناگون، بدن کودک تبدیل به بدن بزرگسال می شود. بیشتر این تغییرات جنبه جنسی دارند و به غدد و اندام های جنسی مرتبط می شوند. به همین علت بلوغ باعث ایجاد آمادگی، احساس نیاز و توانایی سکس و تولید مثل می شود. زمان، فرایندها و نشانه های بلوغ در پسران و دختران متفاوت است. جهش بلوغ اصطلاحاً به رشد جسمانی بسیار سریعی گفته می شود که معمولاً در اوایل بلوغ رخ می دهد که در نهایت موجب افزایش قد، وزن و رشد عضلات بدن می شود.^۱

۲,۴,۲. بلوغ جنسی

در آغاز نوجوانی، اغلب افراد به دوره سریعی از رشد جسمانی گام می گذارند که با رشد تدریجی اندام های تناسلی و ویژگی های جنسی ثانوی، همراه است. این تغییرات طی یک دوره تقریباً دو ساله رخ می دهند و با بلوغ جنسی به اوج می رسند.^۲

۱. بلوغ جسمانی نوجوانان، مرکز تحقیقات باروری، وبگاه دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی

تهران، مقاله ۲۳ تنظیم خانواده.

۲. ارنست هیلگارد، زمینه روان شناسی، حمزه و مهدی گنجی، ج ۱، تهران: ساوالان، پی تا، ص ۱۷۱.

نشانه‌های مهم بلوغ در دختران افزایش طول قد، بزرگ شدن سینه و لگن خاصره، پیدایش موهای زهاری و سرانجام عادت ماهانه است. عادت ماهانه، پایان رشد سریع بدنی را اعلام می‌دارد. در واقع نخستین عادت همراه با تخمک‌گذاری نیست و مدتی طول می‌کشد تا بر اثر فعالیت تخمدان‌ها در دختران، هورمون استروژن افزایش یابد و میزان آن تا سه سال به تدریج رو به فزونی می‌رود، آنگاه ثابت می‌ماند. در این هنگام دختر نوجوان قادر به تولید مثل می‌شود. دامنه سنی رسیدن به سن بلوغ جنسی بسیار گسترده است. برخی از دختران در سن پایین‌تری، حتی در ۱۱ سالگی و برخی در سنین بالاتری، حتی در ۱۷ سالگی برای اولین بار قاعده می‌شوند. متوسط سن آغاز قاعدگی در دختران ۱۲ سال و نه ماهگی است.^۱

نشانه‌های بلوغ جنسی در پسران، رشد سلول بیضه‌ای و شروع ترشح هورمون مردانه زودتر آغاز می‌شود، اولین علامت بیرونی بلوغ در پسران معمولاً رشد بیضه‌ها و کیسه بیضه است که تقریباً در دوازده و نیم سالگی شروع می‌شود. در ضمن ممکن است رشد موی زهاری هم دیده شود. تقریباً یکسال بعد تسریع رشد آلت جنسی مردانه با شروع جهش نموی در قد همراه می‌شود. موی زیربغل و صورت ظاهر شده و صدا به تدریج بم می‌شود. یکی از تحولات مهم بلوغ در پسران، نمایان شدن نطفه‌های زنده در ادرار آنهاست. در ابتدا هنوز قابلیت بارور کردن وجود ندارد، به تدریج با رسیدن به پایان بلوغ، تولید اسپرم به حدی می‌رسد که قابلیت بارور کردن پیدا می‌کند. در پسران نیز سن بلوغ جنسی گسترده وسیعی دارد، اما پسرها به‌طور متوسط دو سال دیرتر از دختران به جهش نموی و بلوغ می‌رسند.^۲

۱. محمد پارسا، روان‌شناسی رشد کودک و نوجوان، چاپ سیزدهم، تهران: بعثت، ۱۳۷۸، ص ۲۲۰.

۲. پاول هنری ماسن و دیگران، رشد و شخصیت کودک، ترجمه مهشید یاسایی، چاپ هشتم، تهران: سعدی، ۱۳۷۴، ص ۵۳۸ و ۵۳۹.

این نکته را باید متذکر شد که گرچه دخترها به طور متوسط زودتر از پسرها بالغ می‌شوند، اما در این زمینه به تفاوت‌های فردی زیادی برمی‌خوریم، مثلاً بعضی از دخترها دیرتر از بعضی پسرها به بلوغ می‌رسند.^۱

۲,۴,۳. بلوغ اجتماعی

در ابتدای نوجوانی، دسته‌ها یا گروه‌های همسالان اهمیت زیادی پیدا می‌کنند. نوجوان می‌کوشد گروه همسالان، او را بپذیرد و خود نقش‌هایی را در گروه می‌پذیرد. گرچه به نظر مساعد و تأیید بزرگسالان نیاز فراوان دارد، اما بیشتر وقت خود را با دوستان و همسالان می‌گذراند و اندیشه‌ها و قوانین آنها را به معیارهای والدین و بزرگسالان دیگر ترجیح می‌دهد.^۲

چگونگی تعامل گروه دوستان و همسالان با نوجوان نقش بزرگی در زندگی او دارد. در این گروه‌هاست که فرد ایفای نقش‌های اجتماعی را که والدین و سایر بزرگسالان نمی‌توانستند شرایط عملی یادگیری آن را فراهم کنند، می‌آموزد. او یاد می‌گیرد که چگونه خود را با شخصیت‌های مختلف اطراف خویش سازگار کند و راه و رسم دفاع از خود و مبارزه برای کسب و حفظ حقوق خویش در اجتماع را فرامی‌گیرد. روابط دوستانه باعث ایجاد انتظار حمایت، تشویق و ترغیب و بازخورد گرفتن از دیگران می‌شود و این امر به نوبه خود احساس کامل بودن و جذاب بودن و ارزشمند بودن را در فرد ایجاد می‌کند. این دوستی‌ها باعث می‌شود که فرد اطلاعات و انگیزش‌های جالبی از دیگران به دست

۱. ارنست هیلگارد، همان، ج ۱، ص ۱۷۲.

۲. محمد پارسا، همان، ص ۲۲۳.

آورد، به هیجانات خود پاسخ دهد و سرگرمی مناسبی برای خود داشته باشد. پژوهش‌ها نشان می‌دهد که روابط مثبت نوجوانان با دوستان و همسالانشان باعث سازگاری اجتماعی مثبت می‌شود.^۱

در این دوران نوجوان دارای حق قانونی و حق رأی می‌شود و می‌تواند در سرنوشت خود و جامعه خود دخالت کند و تصمیم بگیرد. این سن در کشور ما ۱۶ و در برخی از جوامع ۲۰-۱۹-۱۸ و حتی ۲۱ می‌باشد.^۲

۲,۴,۴. بلوغ هیجانی

بحران‌ها و هیجانات دوران بلوغ ناشی از ارگان‌های جسمی و درونی است که همراه با عواملی چون ذوق، علایق، نگرش، احساس و همچنین ارتباط با همسالان، موجب بروز مشکلات جدیدی می‌شود که والدین و مربیان به دلیل عدم شناخت کافی از نوجوان، به آن بحران یا عدم سازگاری می‌گویند. در حالی که بحران با هیجان تفاوت زیادی دارد؛ هیجان ناشی از واکنش خوب و مثبت است نه عدم سازگاری.

تعارض‌های ناشی از اختلاف سلیقه‌ها و تفاوت برداشت‌ها بین نوجوان و دیگران، موجب بروز خشم و عصیانگری نوجوان بی‌تجربه می‌شود.^۳ حتی بعضی از نوجوانانی که به والدینشان علاقه دارند غالباً با سوءظن، بی‌اعتمادی، خشم و برافروختگی واکنش نشان می‌دهند و با توقع زیاد و افسردگی‌خاطر شکایت دارند که بزرگترها آنها را درک نمی‌کنند و با آنان رفتار منصفانه‌ای ندارند. این دسته از نوجوانان بسیار حساس و زودرنج‌اند. به همین دلیل هنگام خشم و ترس و عشق و دلدادگی تسلط خود

۱. حسین لطف‌آبادی، روان‌شناسی رشد کاربردی نوجوانی و جوانی، ج ۱، تهران: اسپید، ۱۳۷۹، ص ۳۰۲ - ۳۰۱۲.

۲. فرزانه صمدی، بلوغ و دگرگونی‌های آن، قم: ایران نگین، ۱۳۸۲، ص ۳۸.

۳. عباس عطاری «کرمانی»، این گونه فرزندان را تربیت کنید، چاپ هفتم، تهران: آسیم، ۱۳۹۲، ص ۲۸۷.

را از دست می‌دهند و به اصطلاح خود را می‌بازند. در خانواده‌هایی که آماده‌تر و گرم‌تر هستند، اثری از خشونت و بحران نیست.^۱

۲,۴,۵. بلوغ ذهنی

در این مرحله، رشد مغز و دستگاه عصبی به میزان رشد بزرگسالان نزدیک می‌شود. اما نوجوانان به سبب کمبود تجربه‌های لازم هنوز نمی‌توانند به حل مسایل بزرگسالان توفیق یابند و همانند آنان پاسخ دهند. پیازه می‌گوید در مرحله عملیات صوری که معمولاً در سن ۱۱ سالگی آغاز می‌شود، برخی از توانایی‌های مهم در تفکر نوجوانان پدیدار می‌شود که در سنین قبل وجود نداشت. اساسی‌ترین این توانایی‌ها تأکید بر تفکر مبتنی بر احتمالات است، یعنی تغییر در تفکر از «آنچه هست» به «آنچه ممکن است باشد». تغییر جهت تفکر در شیوه برخورد نوجوان با مسائلی که پیش‌رویش قرار می‌گیرد، انعکاس می‌یابد. نوجوان قادر به بررسی یک مسأله از طریق تصور تمام روابط ممکن در میان یک مجموعه از اطلاعات است. پیازه می‌گوید، آگاهی نوجوانان از احتمالات است که آنان را قادر می‌سازد ذهنیات خود را از واقعیت تشخیص دهند. به تدریج که سن نوجوان بالا می‌رود، او خود را نظاره‌گر شکل‌گیری و ایجاد افکار خویش می‌بیند.

شکل‌گیری هویت او نیز، همراه با تغییر و اصلاح در اندیشه‌هایش، سرعت بیشتری می‌گیرد و درباره کلی‌ترین مفاهیم مانند خدا و جهان هستی نیز قضاوت‌های تازه‌ای به دست می‌آورد. علاوه بر آنچه پیازه در مورد خصوصیات و تغییرات تفکر در دوره نوجوانی مطرح کرده است، توانایی‌های فراشناختی نیز در این دوره در ذهن نوجوان رشد می‌کند. آگاهی از تمایز بین دریافت ساده یک چیز و نگهداری آن در حافظه، آگاهی یافتن از ظرفیت‌ها و محدودیت‌های حافظه خود و استفاده کردن از فنون پیچیده‌تر برای کمک به یادآوردن مطالب از جمله دانش و آگاهی‌های جدید نوجوان درباره

فعالیت‌های شناختی است که کارآیی ذهن او را بالا خواهد برد. همچنین، توانایی‌های ذهنی نوجوان به حدی می‌رسد که استفاده از راهبردهای کارآمدتر در حل مسأله و برخورد با تکالیف گوناگون را برایش امکان‌پذیر می‌سازد.^۱

۲,۴,۶. بلوغ اقتصادی

این واژه به کیفیتی اطلاق می‌شود که فرد از حیث تأمین معاش و اداره‌ی امور اقتصادی زندگی مستقل بوده و بتواند متکی به خود باشد. معمولاً این امر زمانی مطرح است که فرد درصدد تشکیل خانواده و ازدواج باشد.

با توجه به شرایط اجتماعی و اقتصادی جامعه، سن بلوغ اقتصادی در حال افزایش است و جوانان از این نظر در تنگناهای بخصوصی قرار دارند، یعنی از این سو کشش‌های غریزی آن‌ها را به سوی تأمین نیازهای طبیعی سوق می‌دهد و از سوی دیگر به دلیل پیچیدگی زندگی صنعتی و شهرنشینی و نیاز جوامع به تخصص‌های در حال گسترش، امکان این که بلوغ اقتصادی در زمان مناسبی فراهم شود، به تدریج ضعیف‌تر و محدودتر می‌شود که این مسئله خود موجب ایجاد تعارضات روانی در نوجوانان و جوانان می‌شود.^۲

۲,۴,۷. بلوغ شخصیتی

بلوغ شخصیتی در شرایطی حاصل می‌شود که ابعاد وجودی او هماهنگ است، می‌تواند اراده‌اش را اعمال کند و راه و رسمی معین دارد. مستقلاً تصمیم می‌گیرد و عمل می‌کند و متکی به خود باشد.^۳

۱. حسین لطف‌آبادی، همان، ج ۱، ص ۱۲۸ الی ۱۳۰.

۲. فضل‌الله صابری، زهرا علامه، مرتضی اسپنانی، خاطره آزاد، پیشگیری از رفتار مخاطره‌آمیز در نوجوانان و جوانان، اصفهان: حسین فهمیده، ۱۳۸۹، ص ۵۳.

۳. فرزانه صمدی، همان، ص ۳۸.

۲,۴,۸. بلوغ عقلی

بلوغ عقلی یعنی فکر و عقل انسان به مرحله ای از رشد برسد که بتواند انسان را در گرفتن تصمیمات درست برای زندگی یاری نماید.

انسان هایی که می توانند در زندگی خود تصمیمات صحیحی گرفته و آنچه که نیازشان است را درک کنند، افرادی هستند که به بلوغ عقلی و فکری رسیده اند، در مقابل افرادی را می بینیم که نمی توانند در امور روزمره و معمولی زندگی خود، راه درستی را پیدا کنند، که اینگونه افراد یا تابع دیگران می شوند، به این معنی که امور خود را به دیگران محول می کنند و یا از افراد دیگر تقلید می کنند.

بلوغ واقعی، تنها به رشد جسمی و نیروی جنسی نیست، بلکه به کمال فکر و عقل نیز وابسته است.
«وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَاسْتَوَى»^۱

رسیدن به بلوغ عقلانی در افراد مختلف متفاوت است، ممکن است کسی در حدود بیست سالگی و کسی در سنین بالاتر به این مرحله برسد و چنین نیست که با رسیدن به بلوغ عقلانی، دیگر رشد عقلانی انسان متوقف شود، بلکه هر روز کامل و کامل تر می گردد.

معمولاً سن رشد عقلانی میان بیست تا چهل سالگی است. و قرآن در این آیه، چهل سالگی را کمال سن رشد و رسیدن به بلوغ عقلانی معرفی می کند:

«تا وقتی که انسان به کمال رشد خود رسید و به چهل رسید، گفت: پروردگارا مرا توفیق ده تا نعمت تو را سپاسگزار باشم.»^۲

۱. قصص (۲۷)، آیه ۱۴.

۲. احقاب (۴۶)، آیه ۱۵.

در این آیه خاطر نشان می‌سازد که چون یوسف به کمال رشد خود رسید به او حکمت و علم دادیم.^۱

۲,۴,۹. بلوغ شرعی

بلوغ شرعی پایان یافتن و اتمام نهمین سال قمری دختران، و پایان پانزده سالگی پسران، آغاز این بلوغ است که همان سن تکلیف می‌باشد، و برای این بلوغ سن مشخصی ذکر گردیده، گرچه علایم رسیدن به سن تکلیف فقط مختص به سن نیست و ممکن است نوجوانی حتی قبل از رسیدن به سن پانزده سالگی مکلف شود، و آن هم با محتمل شدن اتفاق می‌افتد، که این نشان دهنده عدم پیشگویی دقیق در مورد سن تکلیف و بلوغ شرعی می‌باشد، که این خود عوامل بسیاری دارد.^۲

- نشانه های بلوغ شرعی

بلوغ شرعی با نشانه هایی دانسته می‌شود که بعضی از آن ها طبیعی و ذاتی هستند و برخی قراردادی و شرعی و وجود یکی از این علایم کافی است.

۱. نشانه های طبیعی و ذاتی: (قول مشهور فقهاء)

بروز حالت احتلام و بیرون آمدن منی (انزال)؛ روئیدن موی درشت و زبر در زهار (زیر شکم، بالای عورت)

۱. یعقوب جعفری، تفسیر کوثر، ج ۵، قم: هجرت، ۱۳۷۶، ص ۳۶۲.

۲. مقاله انواع بلوغ در انسان (بلوغ معنوی ۲)، ۸ صبح، ۱۳۹۴/۶/۱۰، <http://www.zahedan-tebyan.ir>

۲. نشانه قرار دادی و شرعی:

اتمام ۱۵ سال قمری در پسران و نه سال قمری در دختران

مساله ۲۲۵۳- روپیدن موی درشت در صورت و پشت لب و در سینه و زیر بغل و درشت شدن صدا و مانند این ها نشانه بالغ شدن نیست*، مگر انسان به واسطه این ها به بالغ شدن یقین کند.

* آیت الله بهجت: بعید نیست که نشانه بلوغ باشد.

* آیت الله سیستانی: بعید نیست که روپیدن موی درشت در صورت و پشت لب، علامت بلوغ باشد، ولی روپیدن مو در سینه و زیر بغل و درشت شدن صدا و مانند این ها نشانه بالغ شدن نیست.^۱

۲،۴،۱۰. بلوغ معنوی

همراه بودن با احساس بندگی خداوند که ظهور آن در انجام فرائض و اجتناب از محرمات و گناهان است در شخص بارز گشته و رفته رفته او، خداوند جل جلاله را در همه جا حاضر و خود را در محضر خدا احساس می کند...

بلوغ معنوی به این معنا نیست که دیگر این شخص خود می تواند مسیر دین و معنویت را به تنهایی طی کند و نیازی به راهنما ندارد، بلکه به این معناست که این شخص دیگر می داند پرچم دار واقعی کیست و در تشخیص و شناسایی آن دچار اشتباه نمی شود، و بعد از شناسایی آن، راه دین و معنویت را به دنبال پرچم دارش ادامه می دهد.^۲

۱. محمد حسن بنی هاشمی، توضیح المسائل مراجع، قم: اسلامی، ۱۳۷۸، ج ۲، ص ۳۲۴ و ۳۲۵.

۲. فضل الله صابری، زهرا علامه، مرتضی اسپنانی، خاطره آزاد، پیشگیری از رفتار مخاطره آمیز در نوجوانان و جوانان، اصفهان: حسین فهمیده، ۱۳۸۹، ص ۵۳.

۲,۵. تفاوت های جنسیتی و بلوغ

۲,۵,۲. بلوغ در پسران

بلوغ در پسران دیرتر از دختران روی می‌دهد و معمولاً سنین ده تا شانزده سالگی زمان بروز بلوغ جسمانی در پسران است. سرعت بلوغ نیز در پسران کمتر از دختران است و به همین دلیل دوران بلوغ و تکمیل نشانه‌های آن در پسران بیش از دختران طول می‌کشد.^۱

در پسرها غده هیپوفیز واقع در قاعده مغز شروع به ترشح هورمون‌هایی می‌کند که بیضه را برای تولید هورمون جنسی مردانه یعنی تستوسترون تحریک می‌کنند. این هورمون‌ها باعث ایجاد تغییراتی مثل بزرگی اعضای تناسلی و رشد موی بدن و سپس تولید اسپرم و افزایش میل جنسی می‌شوند.

برخی نشانه‌های بلوغ در پسران که معمولاً از آنها با عنوان صفات ثانویه جنسی نیز نام برده می‌شود، عبارتند از:

رویش موی صورت (ریش و سبیل)، رویش موی زهار در پائین شکم و اطراف اندامهای جنسی، رویش مو در زیر بغل و سایر بخشهای بدن، تغییر در صدا و کلفت شدن یا مردانه شدن آن، رشد بدنی و تغییرات جسمانی.^۲

۲,۵,۲. بلوغ در دختران

بلوغ در دختران فرق می‌کند و از سن ۹ سالگی تا ۱۶ سالگی در تغییر است. به طور کلی دختران در سن حدود ۲ سال زودتر از پسران بالغ می‌شوند. نژاد، آب و هوا، وراثت، نوع تغذیه، شرایط فرهنگی، روابط عاطفی و اجتماعی موجب میشود که سن بلوغ در دختران تغییر پیدا کند.^۱

۱. حوریه، شمشیری میلانی، کتاب جامع بهداشت عمومی، ج ۳، بی تا: بی جا، فصل ۱۱، گفتار ۲۰.

۲. مقاله «آلت تناسلی مرد وزن»، ساعت ۱۰ صبح، ۱۳۹۳/۱۰/۵، www.pezeshkan.org.

نخستین نشانه شروع بلوغ در دختران، قاعدگی است که معمولاً از نه تا هجده سالگی و زمانی که وزن دختران تقریباً به ۵۰ کیلو رسید (دختران بسیار لاغر دیرتر قاعده می شوند) آغاز می شود. بطور متوسط دختران برای نخستین بار در سن سیزده سالگی دچار عادت ماهیانه یا قاعدگی می شوند.^۲

در دختران بعد از بالغ شدن غده هیپوفیز شروع به ترشح هورمون هایی می کند که تخمدان ها را برای تولید هورمون های جنسی زنانه یعنی استروژن و پروژسترون، تحریک می کنند. این هورمون ها باعث ایجاد تغییرات فیزیکی از جمله بزرگی پستان ها و لگن ها و رشد موهای عانه و زیر بغل می شوند و به دنبال آن، تخمک گذاری و قاعدگی را تحریک می کنند.^۳ از نظر جسم، با رشد استخوانها و عضلات بدن بویژه استخوان لگن و نیز به دلیل رشد پستانها، جهش بلوغ در دختران به سرعت و در مدتی کوتاه قابل مشاهده است. افزایش قد معمولاً تا هجده سالگی ادامه می یابد. افزایش ترشح هورمون های استروژن و پروژسترون از عوامل بروز این تغییرات است: برخی نشانه های بلوغ و یا صفات ثانویه جنسی دختران عبارتند از: رویش موی زیر بغل، زنانه شدن صدا، افزایش و توزیع چربی در بدن.^۴

۲,۶. نشانه ها و تحولات دوران بلوغ

بروز احتلام (جنابت در خواب) و انزال در پسران؛ شروع قاعدگی در دختران؛ تغییر محسوس در صدا؛ (به علت ضخیم شدن و طولانی شدن تارهای صوتی که به بم شدن صدا می انجامد)؛ رویش مو در قسمت زهار و زیر بغل و در پسران علاوه بر آن ها رویش موهای نرم در پشت لب و دو طرف

۱. علی قائمی، دنیای بلوغ، سازمان ملی جوانان، تهران: نشر اسپید، ۱۳۸۰، ص ۱۷۱.

۲. بلوغ جسمانی نوجوانان، مرکز تحقیقات باروری، وبگاه دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تهران، مقاله ۲۴ تنظیم خانواده.

۳. مقاله «آلت تناسلی مرد وزن»، ساعت ۱۰ صبح، ۱۳۹۳/۱۰/۵، www.pezeshkan.org.

۴. بلوغ جسمانی نوجوانان، مرکز تحقیقات باروری، وبگاه دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تهران، مقاله ۲۳ تنظیم خانواده.

صورت جلوی گوش ها؛ رشد سریع بیضه و آلت تناسلی و نعوظ آن در برابر محرک ها در پسران؛ رشد سینه و برآمدگی آن ها در دختران؛ تغییرات پوستی و زیر شدن پوست و فعالیت غدد چربی؛ بالا رفتن فشار خون، ضربان قلب، ازدیاد چربی و پیدایش جوش صورت؛ ناموزون شدن بعضی از اعضاء بدن بخصوص بینی؛ افزایش ناگهانی قد و وزن.^۱

بخش دوم: چیستی بلوغ زودرس

فصل اول: عوامل بلوغ زودرس

فصل دوم: بلوغ زودرس، عوارض، پیشگیری و راه

درمان آن

فصل اول: عوامل بلوغ زودرس

۱, ۱. عوامل درونی

۱, ۲. عوامل بیرونی

در مسیر زندگی، زمانی فرا می‌رسد که فرد بین کودکی و بزرگسالی قرار می‌گیرد. به این دوره از زندگی، نوجوانی گفته می‌شود؛ دوره‌ای که فرد دستخوش تحولی اساسی شده و این تحول او را برای زندگی آینده آماده می‌سازد. در این مرحله از زندگی، نوجوان با تغییرات عمده‌ای در جسم و روح و روان خویش مواجه می‌شود. او سردرگم است از آنچه هست و آنچه باید باشد. نه از مزایای کودکی بهره‌مند است و نه از امتیازات بزرگسالی. گرچه این دوره، فرصت مناسبی را برای کسب مهارت‌ها و آماده شدن برای آینده در اختیار فرد می‌گذارد، اما در عین حال معمولاً دوره‌ای است آکنده از تعارض و نوسان بین وابستگی و استقلال. در شرایطی که فرد در خانه والدین زندگی می‌کند و از حمایت مالی آنان برخوردار است، به دشواری می‌تواند به‌طور کامل احساس خودبستگی کند.^۱

آغاز نوجوانی معمولاً از سن ۱۲ سالگی است و تا آخرین سال‌های دهه دوم زندگی که رشد جسمانی کم و بیش کامل می‌شود، ادامه می‌یابد. واژه بلوغ به اولین مرحله نوجوانی گفته می‌شود، به‌طور دقیق‌تر زمانی که هورمون‌ها زیاد شده و تظاهرات آن‌ها آغاز می‌شود. با ازدیاد هورمون‌ها، تظاهر آن در دختران به شکل بزرگ شدن تخمدان‌ها و سینه‌ها و در پسرها با بزرگ شدن بیضه‌ها و درآوردن ریش و غیره بروز می‌کند. اوج رشد در پسرها حدوداً سیزده سالگی و در دختران یازده سالگی می‌باشد، ولی در بعضی جوامع، در دختران از سن نه سالگی آثار بلوغ دیده می‌شود. با این وجود عده‌ای هم سن بلوغ را پایین‌تر از این می‌دانند. می‌توان گفت عواملی چون جنسیت، وراثت، منطقه جغرافیایی، ساختمان بدن، تغذیه و سلامت و غیره در شروع بلوغ مؤثرند.^۲

اما گاهی این بلوغ، زودتر از وقت موعود است شروع شدن پروسه بلوغ زودتر از زمان نرمالش، بلوغ زودرس نامیده می‌شود. در دختران ۵ برابر بیشتر از پسران است. در سه چهارم موارد علت آن مشخص نمی‌شود. امروزه این اختلال شایع است. در مورد سن بلوغ زودرس کمی اختلاف نظر وجود دارد که

۱. ریتا اتکینسون، و دیگران؛ زمینه روان‌شناسی، ترجمه محمدنقی براهنی و دیگران ج ۱، چاپ دوازدهم، تهران:

رشد، ۱۳۷۷، ص ۱۷۰.

۲. عباس عطاری کرمانی، این‌گونه فرزندان را تربیت کنید، چاپ اول، تهران: آسیم، ۱۳۸۳، ص ۲۶۸.

این اختلاف عقیده به علت متفاوت بودن شرایط جغرافیایی، ژنتیک، تغذیه و عوامل دیگر می باشد. بیشترین توافق برای بلوغ زودرس سن کمتر از ۸ سال می باشد. که در کودکان، خطرات زیادی برای سلامت ایجاد می کند که ما در این فصل به خاطر اهمیت این موضوع، به بعضی از علل بلوغ زودرس که محققان به آن معتقدند می پردازیم. اما باید گفت که متخصصان معتقدند ۸۰ درصد از موارد بلوغ زودرس فرزندان، به علل نامعلوم ایجاد می شود و تلاش در جهت یافتن علت زمینه ای بی ثمر است اما در بروز ۲۰ درصد موارد زیر را بیان می کنند.

علل شایع بلوغ زودرس در کودکان که در جوامع امروزی جای تامل بیشتری دارد را می توان به دو نوع عوامل درونی و عوامل بیرونی تقسیم نمود که در زیر به آن اشاره می کنیم.

۱,۱. عوامل درونی

از جمله برخی از عوامل درونی عبارتند از:

۱,۱,۲. بیماری های جسمی مغز

در حدود ۱۰٪ از موارد بلوغ جنسی زودرس در اثر بیماریهای جسمی مغز مثل تومورهای مغزی، انسفالیت، مننژیت، صدمات و ضربه به جمجمه هیدروسفالی و سایر بیماری ها به وجود می آید. این گروه از بیماران دچار بلوغ زودرس جنسی دارای علت شناخته شده هستند. در هر صورت باید این دو گروه را از نظر علت شناسی از هم تشخیص داد چرا که گاهی بعضی از این بیماران که جزو گروه با علت ناشناخته قرار می گیرند مبتلا به تومور مغزی هستند. بنابراین ضمن انجام آزمایشات هورمونی بایستی سی تی اسکن و یا MRI از مغز به عمل آید اما با همه این ها آنچه که در رابطه با ضایعات تومورال به تشخیص بیشتر کمک می کند، وجود علائم و نشانه های عصبی همراه بلوغ زودرس

جنسی است. در صورتی که وجود تومور مغز قطعی شود عمل جراحی و رادیوتراپی ضروری است و میزان و درصد موفقیت درمان به پیشرفت ضایعه دارد.^۱

۱,۱,۲. افزایش فعالیت غده فوق کلیوی

یکی از علل بلوغ زودرس جنسی در پسران، هیپرپلازی مادرزادی یا افزایش فعالیت غده فوق کلیوی است که منجر به افزایش سطح ماده ای به نام هیدروکسی پروژسترون و در نتیجه افزایش سطح آندروژن می شود. در این اختلال افزایش ترشح گنادوتروپین ممکن است در اوایل ثانویه بوده به طوری که بلوغ زودرس واقعی پس از آن روی دهد.

در یک مورد خاص بلوغ زودرس جنسی مستقل از گنادوتروپین در پسران ممکن است روی دهد که ناشی از هیپرپلازی اتونوم (خودکار) سلول لیدیگ باشد؛ یعنی بدون اینکه تومور سلول لیدیگ به وجود آمده باشد. این اختلال به صورت اتوزومال محدود به مردان، از پدر به پسرانش منتقل می شود و یا از مادرانی که حامل این بیماری هستند به پسران منتقل می شود. در این مورد خاص مردنمایی و علائم بلوغ زودرس جنسی حتی در سن ۲ سالگی شروع می شود. سطح هورمون تستوسترون افزایش می یابد و حتی به میزان بالغین می رسد.^۲

۱,۱,۳. وجود انگل های معده

از دیگر عوامل فردی تحریک غریزه است که سبب پیدایش خارش هایی در محل دفع و اطراف دستگاه تناسلی می شود که برای رهایی از این بیماری، خارش بدن بهترین راه دانسته می شود، در

۱. دکتر حسین برهانی، مقاله بلوغ زودرس جنسی در دختران، سایت پزشکان بدون مرز،

www.roham.ws

۲. مقاله علل و علائم بلوغ زودرس در پسران و دختران، پایگاه خبری علمی، آموزشی و تحصیلات تکمیلی،

دانشنامه روان شناسی و علوم تربیتی، <http://www.migna.ir>

حالی که این عمل ضمن رفع درد تا حدودی لذت بخش است و انگیزه ای برای پیدایش انحراف و لغزش می شود. معالجه ی این بیماری و مراجعه به پزشک راهی مناسب برای بهبود و درمان و جلوگیری از آثار سوء بعدی است؛ دستکاری و لمس در آغاز موجب احساس لذت می شود و حتی برای طفل صورت بازی به خود می گیرد ولی کم کم به صورت لغزشگاه و حتی پرتگاه شهوانی می شود که پیامدهای نادرستی خواهد داشت. این پدیده در خرد سالان کم و بیش وجود دارد، در ۴ یا ۵ سالگی ریشه دار تر می شود و در سنین ۷-۹ سالگی به بالاترین حد خود می رسد و گاه به صورت عادت در می آید.^۱

۱,۱,۴. خودداری از دفع ادرار

خودداری از دفع ادرار یا پر بودن مثانه (به ویژه در شب های طولانی زمستان) از دیگر عوامل تحریک جنسی است.^۲ کودکانی که پیش از خواب خود را تخلیه نکنند در معرض چنین وضع و موقعیتی هستند، پدران و مادران باید در طفل این عادت را ایجاد کنند که عمل دفع را به موقع انجام دهند بویژه در حین خواب و یا پدر و مادر اگر نیمه های شب بیدار شدند کودکان خود را، بویژه آنها که در سنین ۵-۹ سالگی هستند از خواب بیدار کرده و به دستشویی ببرند. این امر در شبهای زمستان که بسیار طولانی است ضروری است.

۱. احمد لقمانی، موضوعات و شیوه های گفتگو بانسل جوان، چاپ دوم، قم: انتشارات بهشت بینش، ۱۳۸۵، ص

۱۲۹ ۱۲۷.

۲. همان.

۱,۱,۵. وزن غیر طبیعی نسبت به سن

وزن یکی از عواملی است که ورود بلوغ را باعث می‌شود. طبق آماری که در ایران وجود دارد شروع بلوغ در دختران حدود ۱۳۰ سانتی‌متر قد و متوسط وزن ۳۴-۳۳ کیلوگرم و سن استخوانی حدود ۹ سال را شامل می‌شود. این وزن یک علامت است که با رسیدن فرد به آن می‌توان انتظار بلوغ را داشت، هر چند الزامی وجود ندارد و ممکن است فردی با وزن ۵۰ کیلوگرم هنوز به بلوغ نرسیده باشد اما زمان شروع عادت ماهانه در دخترانی که وزن‌شان بیش از ۳۰ درصد وزن طبیعی آنهاست و نسبتاً چاق هستند، زودتر از حد میانگین است. تاخیر در شروع دوره قاعدگی، در کودکان مبتلا به سوءتغذیه شدید هم شایع است. در کشورهای اروپایی با تغذیه مناسب هر ۱۰ سال دوره عادت ماهانه ۳ ماه زودتر اتفاق می‌افتد. اضافه وزن در دختران، احتمال بلوغ زودرس را افزایش می‌دهد ولی این رابطه در پسران حالت عکس دارد و لاغری مفرط، باعث افزایش احتمال بلوغ زودرس می‌شود.^۱

۱,۱,۶. کمبود ویتامین D

دخترانی که در مناطق نزدیک به استوا زندگی می‌کنند در سنین بالاتری نسبت به دخترانی که در مناطق شمالی زندگی می‌کنند بالغ می‌شوند. از آنجا که این مسأله اشاره به تماس با نور خورشید دارد، طی تحقیقاتی که صورت گرفت، برای ارتقاء سلامتی، سطوح ویتامین D باید بیشتر یا مساوی ۵۰ میلی‌گرم در هر میلی‌لیتر باید باشد. هر چه دختران زودتر به بلوغ برسند، در معرض سطح بالاتری از هورمون زنانه استروژن هستند که عامل خطر ساز برای سرطان‌های خاص از قبیل سرطان سینه است. این اولین ارتباط بین بلوغ زودرس و سرطان می‌باشد.^۲

۱. مقاله آیا بلوغ زودرس باید درمان شود؟ بخش سلامت تبیان، ساعت ۱۰ صبح، ۱۳۹۳/۱۱/۱۰،

<http://www.tebyan.net>

۲. مقاله دلایل بلوغ زودرس دختران، سایت سلامت نیوز، ساعت ۱۰ صبح، ۱۳۹۳/۱۱/۱۰، کد خبر ۱۱۸۴۱۷۸

<http://www.salamatnews.com> ،

۱,۱,۷. سیگار کشیدن مادران در دوران بارداری

دختران مادرانی که هر روز حداقل ۱۰ نخ سیگار طی دوره بارداری می‌کشند، ۳ تا ۴ ماه زودتر از مادران غیرسیگاری بلوغ را تجربه می‌کنند. از آنجا که بلوغ زودرس می‌تواند خطر ابتلا به بیماری‌های قلبی، سرطان سینه و حتی مشکلات تنفسی مانند آسم را به دنبال داشته باشد، محققان توصیه می‌کنند زنان قبل از آنکه تصمیم به مادر شدن بگیرند، سیگارشان را ترک کنند، زیرا سیگار کشیدن می‌تواند تعادل هورمونی را در نوزادان دچار تغییر کند که این عامل در نهایت به پایین آمدن سن بلوغ دختران منجر می‌شود.^۱

۱,۲. عوامل بیرونی

عوامل بیرونی، در تحریک آگاهانه و نا آگاهانه ی نوجوان یا کودک تأثیر می‌گذارند و او را پیش از موقع بیدار می‌کنند؛ به دنبال آن اگر امکان برآورده شدن نیاز های جنسی وجود داشته باشد، مشکلی رخ نمی‌دهد و اگر چنین امکانی فراهم نباشد، (که در عموم افراد چنین است) لغزش‌ها و انحراف‌ها در چهره‌ها و جلوه‌های مختلف ایجاد می‌شود تا ارضای جنسی حاصل گردد. و هر چه پیش‌تر می‌روند، بیش‌تر عطش و آتش درونی می‌یابند و گاه به بیماری تعدد و تنوع جنسی مبتلا می‌شوند. که در زیر به چند نمونه اشاره می‌شود:

۱,۲,۲. معاشرت‌های ناشایست و غیراخلاقی

زندگی در محیط‌های مختلف که دختران و پسران با هم به سر می‌برند، قبل از سن تمییز و تشخیص آنان، اگر همراه باضوابطی باشد، به طور عموم اشکال ندارد، اما پس از رسیدن به این مرحله و فهم

۱. مقاله عوامل بلوغ زودرس، انتشار در مجله سیب سبز، نیمه دوم شهریور ماه ۱۳۹۱، ش ۱۱۹.

خوب و بد، به هیچ وجه درست نیست و اسلام هم، چنین محیطی را برای کودکان و نوجوانان جایز نمی‌شمرد، به ویژه آن‌گاه که معاشرت‌ها و روابط تحت کنترل و زیر نظر نباشد.

ممکن است در دوران کودکی پسر و دختری همدیگر را به خاطر محبت ببوسند و هیچ مسئله‌ی جنسی هم در میان نباشد، ولی این امر پایه‌ای برای ذهن کودک می‌شود که از حدود ۱۰ سالگی به یاد آن صحنه‌ها می‌افتد و به آن مایل می‌شود.

کمترین تأثیر منفی و زیان بار دیدن‌ها و شنیدن‌های نادرست، پیش‌رسی جنسی یا بلوغ زود رس در فرزندان است که باعث تحریک و تخریب روحی و جسمی آنان می‌شود.^۱

به بیان دیگر گفتگو، رفت و آمد و نشست و برخاست بین کودکان، نوجوانان و جوانان دختر و پسر به خودی خود ممنوع و ناپسند نیست و گاه از محبت فردی یا اجتماعی ضروری است تا زمینه‌های رشد عاطفی و شخصیتی فرد را فراهم کند، اما هشدارها و اعلام خطرهای پیش از حادثه برای فرزندان، مفید و در غالب موارد ضروری است تا آنان با چشمانی باز به معاشرت‌ها و روابط بنگرند و از هرگونه رفت و آمد با افراد ناباب بر حذر باشند. زندگی خلوت آمیز بین کودکان، ارتباط آن‌ها با جنس مخالف؛ موجب بیداری، تخیلات شهوانی و تحریکات اتفاقی می‌شود که گرفتاری‌های بعدی را به دنبال خواهد داشت از این رو در آداب دینی و رهنمودهای روان‌شناسی و جامعه‌شناسی، یکایک این امور منع شده است.^۲

۱. احمد لقمانی، موضوعات و شیوه‌های گفتگو با نسل جوان، چاپ دوم، انتشارات بهشت بینش، ۱۳۸۵،

ص ۱۳۲-۱۳۰.

۲. همان.

۱،۲،۲. تبادلات کلامی

از دیگر عواملی است که در کاهش سن بلوغ جنسی نقش عمده‌ای دارد. گفت وگوها در مورد مسایل جنسی چه با همجنس و چه با جنس مخالف، در کاهش سن بلوغ جنسی نوجوانان تاثیرگذار است. بنا بر آمارهایی که در برخی شبکه‌های خبری منتشر می‌شود، مراوده‌های دختران و پسران و ارتباط آنها با یکدیگر از سن پایین و دوران راهنمایی شکل می‌گیرد که این روابط می‌تواند عامل مهمی در کاهش سن بلوغ باشد. این بلوغ که در دوران نوجوانی از آن به‌عنوان بلوغ کاذب یاد می‌شود، به مرور زمان به بلوغ صادق تبدیل خواهد شد. کم‌کم، شخص تمایل پیدا می‌کند با جنس مخالف خود ارتباط داشته باشد و نیاز جنسی‌اش را برآورده کند. رعایت اخلاق زناشویی زن و شوهر از همان ابتدای زندگی، می‌تواند تاثیر بسزایی در رفتار و تربیت فرزندان آنها داشته باشد. از بین رفتن قباحات و جایگزین شدن وقاحت‌ها، بیان مسایل جنسی در حضور کودکان و بی‌تفاوتی بزرگترها نیز از عواملی است که در کاهش سن بلوغ جنسی بی‌تاثیر نیست.^۱

۱،۲،۴. پوشش نامناسب و عدم رعایت اصول و آداب عفت

پوشش دختران نقش بسیار مهمی در کاهش سن بلوغ جنسی آنها دارد. لباس‌های چسبان و تنگ و فشار این لباس‌ها روی برخی از اندام‌ها می‌تواند بسیار محرک باشد که متأسفانه ما بی‌تفاوت از کنار این مسایل عبور می‌کنیم. پوشیدن لباس‌های چسبان، باعث می‌شود دختران زودتر از زمان تعیین‌شده به بلوغ جنسی برسند بنابراین خانواده‌ها باید در انتخاب لباس برای فرزندان به خصوص دختران خود نیز دقت کرده و آنها را به پوشیدن لباس‌های نسبتاً آزاد تشویق کنند.^۲

۱. فرآوری کهرتی، دکتر باهنر، مقاله بلوغ‌های قبل از آماده‌باش، بخش خانواده ایرانی تبیان،

<http://www.tebyan.net>

۲. همان.

همچنین سبک پوشش بیش از آنکه بر چشم و ذهن بیننده اثر بگذارد بر خود مصرف کننده اثر می گذارد. در واقع استفاده از رنگ های محرک و لباس های بدن نما، کوتاه و تنگ به احساسات جنسی خود دختر نیز دامن می زند و اصلاً در پی همین برانگیختگی است که احساس نیاز به دیده شدن و مورد توجه واقع شدن و در یک کلام احساس نیاز به ارتباط با جنس مخالف در فرد شعله ور می شود. متأسفانه خانواده ها هنگام خرید و یا مصرف لباس توسط فرزندان شان کمتر به این مسئله توجه می کنند و دختر خود را مبرا می دانند.^۱

در نظام تربیتی اسلام، ضروری است پسران هر چه زودتر از دامن مادران و مراقبت های نظافتی و بهداشتی آنان دور شوند و وارد دنیای مردان گردند این خطاست که پسر ممیز به همراه مادر به حمام رود و بدن مادر خود، یا دیگران را عریان ببیند.^۲

۱،۲،۴. قرار گرفتن در معرض مواد شیمیایی

مواد شیمیایی موجود در قوطی های کنسرو خوراکی، لاک ناخن و شامپوها می توانند سبب بلوغ زودرس در دختران شود و خطر ابتلا به سرطان و دیابت را در آنها افزایش دهند.

محققان با پژوهش روی مواد شیمیایی موسوم به فنول ها، پتالیت ها و فیتواستروژنها تحقیق و آزمایش انجام دادند. این مواد در بسته بندی ها و همچنین عطرها، لوسیون ها و شامپوها مورد استفاده قرار می گیرند.

۱. زهرا شعبان شمیرانی، مقاله عوامل بلوغ زودرس دختران چرا، ساعت ۱۰ صبح، ۱۳۹۳/۱۱/۵،

<http://behdokht.ir>

۲. احمد لقمانی، موضوعات و شیوه های گفتگو بانسل جوان، چاپ دوم، انتشارات بهشت پینش، ۱۳۸۵، ص ۱۳۹-۱۳۸.

محققان پس از این بررسی ها به شواهدی دست یافتند که نشان می دهد این مواد با تداخل با هورمونهای بدن می توانند اثرات مضر داشته باشند. این پژوهش که روی اثرات ۳ ماده فوق بر هزار و ۱۵۱ دختر در آستانه بلوغ در آمریکا انجام شد، حاکیست؛ این مواد باعث بروز انواعی از مشکلات در بلوغ می شوند.

کتر ماری ولف متخصص دانشکده پزشکی مونت سینای در نیویورک در این باره خاطرنشان کرد: تحقیقات نشان داده است که بلوغ زودرس در دختران می تواند باعث عوارض نامطلوب و شدید اجتماعی و پزشکی شود که از جمله آنها افزایش خطر ابتلا به سرطان و دیابت در آینده است.

وی تصریح کرد: تحقیقات ما وجود رابطه ای بین این مواد شیمیایی با رشد سریعتر یا دیرتر از حد طبیعی در دختران را تایید می کند. بنابراین اگرچه تحقیقات بیشتر در این زمینه مورد نیاز است اما اطلاعات جدید نخستین مرحله مهم در جهت ارزیابی اثرات این مواد معمول در محیط زیست بر سلامت دختران محسوب می شود.

همچنین اسکناس و فاکتورهای خرید فروشگاهها نوعی ماده شیمیایی به نام بیسفنول در خود دارند که می تواند سلامت کودکان را به خطر بیندازد. به گزارش دیلی میل، این ماده خطرناک با بروز سرطان و بلوغ زودرس ارتباط دارد؛ چراکه این ماده شیمیایی به هورمونهای استروژن زنان شباهت دارد و می تواند برای سلامت انسان و به ویژه کودکان خطرناک باشد. از آنجا که از این ماده برای ظاهر کردن نوشته های جوهری روی فاکتورها استفاده می شود، محققان می گویند نگه داشتن فاکتور خرید تنها به مدت ۱۰ ثانیه باعث انتقال ۲/۵ میکروگرم از این ماده (BPA) به انگشتان فرد می شود. در حالی که به هم مالیدن فاکتور با دست میزان انتقال این ماده کشنده را تا ۱۵ برابر افزایش می دهد و می تواند موجب ابتلای فرد به سرطان سینه، چاقی مفرط و بلوغ زودرس شود.^۱ همچنین زیاد شامپو زدن سر می تواند بلوغ زودرس را برای او به دنبال داشته باشد. به گزارش ایسنا، مواد شیمیایی موجود

۱. مقاله عوامل بلوغ زودرس، انتشار در مجله سیب سبز، نیمه دوم شهریور ماه ۱۳۹۱، ش ۱۱۹.

در قوطی‌های کنسرو خوراکی، لاک ناخن و شامپوها می‌توانند سبب بلوغ زودرس در دختران شود و خطر ابتلا به سرطان و دیابت را در آنها افزایش دهند. مواد شیمیایی که در بسته‌بندی‌ها و همچنین عطرها، لوسیون‌ها و شامپوها مورد استفاده قرار می‌گیرند، متهمان ردیف اول ابتلا به بلوغ زودرس هستند و می‌توانند در آینده فرد را با سرطان و دیابت روبه‌رو کنند.^۱

۱،۲،۵. نوع رژیم و تغذیه نامناسب

تغذیه از عوامل موثر در شروع بلوغ می‌باشد. زیاده روی در مصرف غذاهای مقوی و محرک به علت افزایش تحرکات عصبی می‌تواند موجب بلوغ زودرس شود. این امر مخصوصاً در خانواده‌های مرفه که علاوه بر تغذیه از این نوع غذاها، فعالیت بدنی کمتری دارند بیشتر مشخص است زیرا مواد مذکور به مصرف سوخت و ایجاد انرژی لازم برای انقباضات عضلانی و فعالیت بدنی نمی‌رسند.^۲

کمبود کلسیم و منیزیم در رژیم غذایی (که در شیر، لبنیات و بعضی سبزیجات مانند کلم فراوان هستند، و متقابلاً مصرف بیشتر مواد غذایی فسفردار (مانند گوشت و تخم مرغ) به تدریج باعث بالا رفتن تحرکات عصبی و تقویت قوای جنسی شده و در بلوغ زودرس موثر می‌باشند.^۳

مصرف زیاد گوشت می‌تواند موجب بروز بلوغ زودرس در دختران شود دخترانی که در دوران کودکی زیاد گوشت می‌خورند، زودتر از دیگر دختران، بالغ می‌شوند. محققان می‌گویند اگر در ۳ سالگی کودک بیش از ۸ نوبت در هفته و در ۷ سالگی، ۱۲ نوبت در هفته گوشت مصرف کند،

۱. مقاله پنج عامل بلوغ زودرس، ۱۰ صبح، ۱۳۹۳/۱۱/۱، <http://www.loosfun.ir>

۲. فرزانه صمدی، همان، ص ۲۴-۲۶.

۳. احمد صبور اردوبادی، بلوغ (نقش بلوغ در تکامل انسان‌ها)، چاپ دوم، تهران: رسالت قلم، ۱۳۷۸، ص

زودتر از همسالانش بالغ می‌شود. پژوهشگران می‌گویند رژیم غذایی حاوی گوشت زیاد، بدن را برای بارداری آماده می‌کند و سبب بلوغ زودرس هم می‌شود.^۱

همچنین ذائقه نسل جدید متفاوت از نسل قبل می‌باشد و آنها بیشتر متمایل به غذاهای پیتزا و چیز برگر شده‌اند و این یعنی افزایش میزان چربی و ادویه جات مثل فلفل و زنجبیل که محرک جنسی است و سن بلوغ را کاهش می‌دهند. در حالی که خانواده‌ها وظیفه اصلاح الگوی تغذیه‌ای فرزندان را نیز بر عهده دارند متأسفانه در سال‌های اخیر والدین تسلیم ذائقه فست فودی فرزندان شده‌اند.^۲

همین‌طور نوع غذا و خوراک افراد به ویژه غذاهایی که تحریک‌کننده‌ی اعصاب بوده و فرد دیرتر به خواب می‌رود و در نتیجه در رخت خواب می‌غلطد و به خود مشغول می‌شود (در تحریک‌گریزه سهم بسیاری دارند.) از این‌رو برخی از غذاها از نظر اسلام حرام است تا چنین آثار سوئی پدید نیاید. در آموزه‌های دینی بیش از دو وعده غذا آن هم در صبح و عصر پیشنهاد نمی‌شود تا به هنگام استراحت در شب، معده سبک باشد و بی‌نظمی‌هایی در خواب ایجاد نشود.^۳

۱،۲،۶. تماشای برنامه و فیلم‌های محرک

روانشناسان معتقدند کودکان و نوجوانان با مشاهده انواع سی‌دی‌ها و دی‌وی‌ها و فیلم‌های غیرمجاز، دچار مشکلات متعدّد روحی و روانی می‌شوند؛ به گونه‌ای که در جامعه، نسلی با آسیب‌ها و ناهنجاری‌های متعدّد رشد می‌کند.

۱. مقاله عوامل بلوغ زودرس، انتشار در مجله سیب سبز، نیمه دوم شهریور ماه ۱۳۹۱، ش ۱۱۹.

۲. زهرا شعبان شمیرانی، مقاله عوامل بلوغ زودرس دختران چرا، ساعت ۱۰ صبح، ۱۳۹۳/۱۱/۵،

۳. احمد لقمانی، موضوعات و شیوه‌های گفتگو بانسل جوان، چاپ دوم، انتشارات بهشت پینش، ۱۳۸۵، ص

اقدام ضدفرهنگی نوجوانان را مستعد برخی انحراف‌ها و سوءاستفاده‌ها و بیماری‌ها می‌کند؛ زیرا دخترانی که این اقدام ضدفرهنگی را مشاهده می‌کنند دچار بلوغ زودرس می‌شوند و این بلوغ زودرس در حالی اتفاق می‌افتد که نوجوان از نظر عقلانی، آماده پذیرش چنین وضعیتی نیست. در این حالت ممکن است این افراد دست به رفتارهای پرخطر بزنند.

رواج فیلم‌های محرک در شبکه‌های اینترنتی و ماهواره‌ای در کاهش سن بلوغ جنسی دختران تاثیرگذار است و می‌گوید: «بسیاری از سایت‌ها نیز با محتوای جنسی بسیار محرک و پخش فیلم‌های تحریک‌آمیز در شبکه‌های ماهواره‌ای باعث کاهش سن بلوغ جنسی می‌شوند. نوجوانان در این سنین به دلیل حس کنجکاوی با ورود به این سایت‌ها و مشاهده مطالب و تصاویر تحریک‌آمیز، بلوغ جنسی خود را خواسته یا ناخواسته تسریع می‌کنند بنابراین خانواده‌ها برای جلوگیری از مشاهده فیلم‌های مستهجن و استفاده از داده‌های اینترنتی، باید آنها را کنترل کنند.»^۱

بنابراین استفاده کنترل نشده کودکان از وسایل الکترونیکی ارتباطی نظیر گوشی‌های موبایل تبلت‌ها کامپیوتر و گشت و گذارهای کنترل نشده در فضاهای مجازی نظیر اینترنت و تماشای برنامه‌های تلویزیونی خصوصاً شبکه‌های ماهواره‌ای که مناسب سن کودک نمی‌باشد یکی از علل شایع بلوغ زودرس در کودکان می‌باشد.^۲

از دهه ۸۰ تا کنون کامپیوتر و موبایل به اجزای لاینفک زندگی در کلان‌شهرها مبدل شده‌اند و شاید بدون اغماض بتوان گفت از دهه ۹۰ سن استفاده از این دو تکنولوژی چنان کاهش یافته است که کمتر دبیرستانی را در تهران پیدا می‌کنیم که از هر ۱۰ نفر، ۷ نفر همراه نداشته باشد!!! گرچه داشتن تلفن همراه فی‌نفسه دارای اشکال نیست اما نحوه استفاده از آن محل بحث است. مزاحمت‌های تلفنی، دوستی‌های تلفنی، رابطه‌های پیامکی، بلوتوث‌های غیر اخلاقی، همه و همه از جمله آسیب‌های فراگیر

۱. فرآوری کهرتی، گوته دکتر باهنر، مقاله بلوغ‌های قبل از آماده‌باش، بخش خانواده ایرانی تبیان،

<http://www.tebyan.net>

۲. دکتر بهنام مقدادی، بلوغ زودرس چیست؟، سایت پزشکان ایران، <http://www.pezeshkan.org>

این همراه ناخوانده است. طرح‌های تخفیف مکالمات شبانه ایرانسل را هم در نظر بگیرید و اینکه اساساً چنین طرح‌هایی برای چه مخاطبی طراحی می‌شود؟^۱

۱،۲،۷. محرک بودن محیط خانه و عدم رعایت حریم روابط زناشویی توسط والدین

رعایت اخلاق زناشویی زن و شوهر از همان ابتدای زندگی، می‌تواند تاثیر بسزایی در رفتار و تربیت فرزندان آنها داشته باشد. از بین رفتن قباحات و جایگزین شدن وقاحت‌ها، بیان مسایل جنسی در حضور کودکان و بی‌تفاوتی بزرگترها نیز از عواملی است که در کاهش سن بلوغ جنسی بی‌تاثیر نیست. رعایت شئون، احترام گذاشتن به یکدیگر، حفظ حرمت، ارائه راهکارهای مناسب به فرزندان به‌خصوص دختران راهنمایی توسط مربیان در مراکز تحصیلی و آموزشی و آشنا کردن دختران با مسایل بلوغ جنسی، آن هم به صورت دقیق و برنامه‌ریزی شده، می‌تواند از خطرهای کاهش سن بلوغ جنسی پیشگیری کند.^۲

مهر و محبت پدران و مادران در بسیاری از صحنه‌ها باعث غفلت از حقایق و واقعیات می‌شود، آن‌ها گاهی به طور ناخود آگاه فرزند خود را بر لبه‌ی پرتگاه هوس‌ها و تمنیات درونی خویش قرار می‌دهند و از سر علاقه و اشتیاق فرزندان خود را در کنار خویش در یک اتاق می‌خوابانند در حالی که نمی‌دانند کودکان در مواردی چنین نشان می‌دهند که در خوابند، در حالی که بیدارند و ناظر رفتار جنسی والدین و شنوای زمزمه‌ی آن‌ها هستند. بررسی‌های تجربی نشان داده است که دیدن روابط

۱. بلوغ زودرس دختران چرا؟، به دخت پایگاه تخصصی زنان و دختران، <http://behdokht.ir>

۲. فرآوری کهرتی، مقاله بلوغ‌های قبل از آماده‌باش، بخش خانواده ایرانی تبیان،

<http://www.tebyan.net>

غریزی و معاشقه ها سبب تحریک بسیار و کنجکاوی خاص کودکان می شود و زمینه ای لغزان فراهم می کند.^۱

درود خدا بر رسول گرامی اسلام (صلی الله علیه وآله وسلم) که چهارده قرن قبل بانگاه پر نور خویش این آثار سوء را نگریست و فرمود: «مبادا مردی با همسر خود مقاربت و زناشویی نماید در حالی که کودکی در افاق است زیرا این عمل باعث زناکاری طفل در آینده می شود»^۲

۱,۲,۸. تماشای بدن و مالش ها و دستکاری در رخت خواب

از عوامل تحریک یا موارد انحراف است که سبب برخی از بیداری ها، لمس ها و در نتیجه انحراف هاست. نوجوان یا کودک از این حالت لذت برده و برای ارضای خود به تکاپو می افتد و اگر این نظاره گری ها مکرر و ریشه دار شود، به تدریج موجب «خود شیفتگی» می گردد و زمینه ی لغزش های دیگر را پدید می آورد.^۳

«دَمرو خوابیدن» و یا «خوابیدن با شورت های بسیار کوتاه» که حاصل آن اصطکاک پا ها و قرار گرفتن آن ها بر روی هم می شود از عوامل تحریک و در صورت سهل انگاری سبب لغزش می گردد، همان گونه که «سُر خوردن از نرده ها» و «کشاندن فرد روی زمین» چنین آثاری را به دنبال دارد، گر چه در ابتدا نوعی بازی کودکانه و تفریح مسرت بخش به حساب می آید. از دیگر عوامل تحریک برای نوجوانان و جوانان و حتی کودکان، انواع حرکت ها، سواری ها، استفاده از دستگاهی سریع و بالا

۱. احمد لقمانی، موضوعات و شیوه های گفتگو بانسل جوان، چاپ دوم، انتشارات بهشت بینش، ۱۳۸۵، ص ۱۳۳ ۱۳۴.

۲. محمد بن یعقوب کلینی، اصول کافی، ج ۵، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۵، ص ۴۹۹.

۳. احمد لقمانی، موضوعات و شیوه های گفتگو بانسل جوان، چاپ دوم، انتشارات بهشت بینش، ۱۳۸۵، ص ۱۲۹ ۱۲۷.

رونده، نشستن روی شن گرم، شیرجه ی مکرر در آب و همچنین دوچرخه سواری و اسب سواری برای دختران زمینه ای برای تحریک و لغزش آنان خواهد بود.^۱

علاوه بر این، نحوه ی خوابیدن می تواند در تحریک غریزه جنسی مؤثر باشد. از این رو باید کودکان را به شکلی از خوابیدن عادت و آموزش داد که کم ترین اثر تحریکی را داشته باشد. با توجه به این نکته، حضرت سفارش می کنند: «مرد نباید به رو بخوابد و هر که را دیدید که به رو خوابیده، بیدارش کنید و او را رها نکنید.»^۲

۱،۲،۹. نوازش های زیان بخش

آموزه های دینی بر رشد عاطفی فرزندان تأکید بسیاری کرده است اما از حدود سنین تمییز یا تشخیص مسائل جنسی از سوی کودک برای آن حد و مرز و مراقبت هایی معمولی داشته است، از این رو هرگز «محرمیت» را معیار هر گونه نوازش و بوسه قرار نداده است، بلکه هر آن چه را که شاید «باعث لغزش و تحریک» شود، مورد توجه قرار می دهد.

این بینش سبب شده که درمرز سن تمییز دختر و پسر، پدر از بوسه به صورت دختر و مادر از بوسه به صورت پسر نهی شده اند، تا ناآگاهانه او را به وادی انحراف سوق ندهند، چه رسد به در اغوش

۱. احمد لقمانی، موضوعات و شیوه های گفتگو بانسل جوان، چاپ دوم، انتشارات بهشت بینش، ۱۳۸۵، ص

۲. محمد بن حسین شریف الرضی، نهج البلاغه، حسین انصاریان، چاپ دوم، تهران: پیام آزادی، ۱۳۸۶، وصیت

کشیدن ها و یا خوابیدن فرزندان با پدر و مادر در یک بستر که گاه محبت خالصانه ی آنان، آثار سوء و سیاهی در پی دارد که در پاره ای موارد قابل پیش گیری نخواهد بود.^۱

مادران در پاره ای موارد به صورت ناخود آگاه موجب تحریک فرزند خود می شوند. آنان با دست مالی ران و کفل کودک و نوازش های بسیار باعث تحریک و بیداری زود هنگام میل جنسی او می گردند. این در پسران به ویژه آن ها که در مرز سن ۸-۱۲ سالگی هستند ممکن است زیان های ناگواری ایجاد کند و در دوران نوجوانی به مراتب خطرناک تر از مرحله ی کودکی است و حتی مادران و آشنایان باید مراقب باشند در قسمت هایی از بدن دختر، به خصوص سینه های ۱۰-۱۲ ساله ها به قصد نوازش، دست مالی نداشته باشند و اگر هم برخی از دوستان به عنوان شوخی چنین کاری می کنند، جلوگیری نمایند.^۲

۱,۲,۱۱. بیکاری کودکان

نتایج تحقیقات حاکی از آن است که بیکاری کودکان و نوجوانان در خانه و عدم یادگیری و مسئولیت پذیری، سبب اعتیاد الکترونیکی می شود که این مورد هم با چاقی، بلوغ زودرس، پرخاشگری، ضعف حافظه و تندمزاجی همراه می شود. کودکان و نوجوانان با مشاهده فیلم های

۱. احمد لقمانی، همان، ص ۱۳۰ ۱۲۹.

۲. احمد لقمانی، موضوعات و شیوه های گفتگو بانسل جوان، چاپ دوم، قم: انتشارات بهشت بینش، ۱۳۸۵،

ص ۱۳۰ ۱۲۹.

ضدفرهنگی، دچار آفت رشد اجتماعی و عاطفی می‌شوند که این موضوع، از آثار جبران ناپذیری است که بر پیکر جامعه وارد می‌شود.^۱

همچنین بیکاری و فراغت کودکان و مخصوصاً تنها بودن آنها در خانه موجب توجه آنها به اندام تناسلی و بعضاً تحریک آنها گردیده و می‌تواند بلوغ زودرس را موجب شود.

۱. مقاله آفت بلوغ زودرس در تماشای فیلم های غیرمجاز، سایت جهان نیوز، گرداب وابسته به مرکز جرائم

نتیجه گیری

بلوغ زودرس (early puberty) پدیده های فیزیولوژیک است که هم در پسران و هم در دختران دیده می شود که فرد زودتر از هم سالان خود علائم و آثار بلوغ را ظاهر می سازد و البته شیوع آن در دختران بالاتر است. اینکه در بیشتر موارد نشانه های بلوغ در یک دختر تقریباً در همان زمانی که مادرش بلوغ را تجربه کرده ظاهر می شود، نشان می دهد ژنتیک بر زمان آغاز این پدیده اثر مستقیم دارد. در واقع این ژنتیک است که تعیین می کند در چه سنی فرد وارد بلوغ شود اما چنین به نظر می رسد که سایر عوامل نیز بر سن شروع و البته پیشرفت تکامل بلوغ تاثیر گذارند. سوء تغذیه، وضعیت عمومی سلامت، بیماری های هورمونی چون تیروئید و بیماری های مزمنی چون دیابت، موقعیت جغرافیایی و البته حالت روانی همگی می توانند بر زمان شروع بلوغ اثر بگذارند. علاوه بر موارد ژنتیکی و تغذیه، التهابات مغزی و بیماری های دستگاه عصبی نیز در بلوغ زودرس تاثیر گذار است. از عوامل تاثیر گذار دیگر اضافه وزن در دختران است که احتمال بلوغ زودرس را افزایش می دهد ولی این رابطه در پسران حالت عکس دارد و لاغری مفرط، باعث افزایش احتمال بلوغ زودرس می شود. زمان شروع عادت ماهانه در دخترانی که وزن شان بیش از ۳۰ درصد وزن طبیعی آنهاست و نسبتاً چاق هستند، زودتر از حد میانگین است.^۱ بنابراین عوامل درونی و بیرونی زیادی در آن تاثیر گذار است ولی در بیشتر کودکان، علت خاصی برای بلوغ زودرس دیده نمی شود.

۱. روزنامه اطلاعات، عوارض بلوغ زودرس و دیررس، پروفیسور علی گرجی، زهرا بیان، مرکز تحقیقات علوم

اعصاب شفا چهارشنبه ۲۶ شهریور، ۱۳۹۳.

فصل دوم: بلوغ زودرس، عوارض،

پیشگیری و راه درمان آن

۲,۱. عوارض بلوغ زودرس

۲,۲. پیشگیری از بلوغ زودرس و راه درمان آن

در دوران زندگی انسان، نوجوانی از اهمیت خاصی برخوردار است و شاید مهم ترین دلیل آن پیدایش «بلوغ» در این مرحله باشد. در این دوره از زندگی، استعدادهای مهمی که در سرشت انسان به ودیعه نهاده شده شکفته می شود و تحولات بسیاری در جسم و روان و افکار و اندیشه فرد ایجاد شده و زمینه کمالات و انجام مسئولیت های فردی و اجتماعی فراهم می گردد. نوجوانی برزخی میان کودکی و بزرگسالی است. آغاز دوران نوجوانی و به خصوص بلوغ برای فرد غرورآفرین و در عین حال دلهره-آور است. «بلوغ» کمال طبیعی انسان و دوره شور و شوق و تجدد و تشخیص است و در یک جامعه می توان گفت: بلوغ تولدی دیگر است.

این مرحله از یک سو، به علت شرایط خاص فیزیولوژی و زیستی که تحول عظیمی را در جسم و روح و روان فرد ایجاد می کند، حایز اهمیت است و از سوی دیگر به علت این که، وظایف و تکالیفی از طرف شرع و اجتماع بر عهده او گذاشته می شود، اهمیت آن را دو چندان می کند.

در این عرصه چون نوجوان و جوان هنوز بی تجربه است و آگاهی لازم از شرایط و ویژگی های این دوران ندارد. موجب می شود که آن ها دچار مشکلات و لغزش هایی بشوند؛ که جبران کردن آن ها خیلی مشکل است. از همه مهم تر اینکه اگر قبل از موعد خود شروع شود پیامدهایی را به دنبال دارد که در این فصل به مهم ترین عوارض بلوغ زودرس و بعد از آن به راه های درمان، و عواملی که باعث پیشگیری از آن می شود پرداخته می شود.

۲,۱. عوارض بلوغ زودرس

از جمله برخی از پیامدهای بلوغ زودرس عبارتند از:

۲,۱,۱. مشکلات جسمی

فرزندانی که به چنین مشکلی دچار می شود معمولاً از نظر جسمی ضعیف شده، تغییراتی در روند رشد آنان به وجود می آید، که در سیر طبیعی رشد آن ها اختلالاتی ایجاد خواهد کرد.^۱

هنگامی که بلوغ در سنین پایین رخ دهد، رشد قدی کودکان بیشتر می شود و این کودکان به نسبت کودکان هم سن خود قدبلندتری خواهند داشت صدا در این کودکان ضخیم شده و موهای صورت به صورت زوردرسی در صورت ظاهر می گردند ولی پس از دو سه سال که بلوغ کامل شد، رشد قدی متوقف شده و در نهایت بزرگسالان کوتاه قدی خواهند شد.^۲

۲،۱،۲. پرخاشگری

تحقیقات حاکی از آن است که بلوغ زودرس یا دیررس در برخی پسرها نسبت به هم سن و سالان، باعث ترشح مواد شیمیایی در بدن آن ها می شود که موجب بروز رفتارهای پرخاشگرانه و متعارض با جامعه می شود.

به نقل از خبرگزاری medicalnewstoday، به طور کلی رفتارهای پرخاشگرانه ممکن است خیلی زود و حتی از دوران پیش از مدرسه آغاز شده و می تواند علل زیادی داشته باشد. مانند کنترل انگیزشی ناکافی، مشکلات خانوادگی یا مشکلات رفتاری مختلف. محققان مرکز پزشکی پن استیت، روی زمان شروع دوران بلوغ و تأثیر آن روی ترشح هورمون کورتیزول، هورمون استرس و آنزیم بزاقی آمیلاز آلفا که شاخص تشخیص استرس است تحقیق کردند.

۱. محمود نجفی علمی، مقاله فناوری اطلاعات و تأثیر آن بر بلوغ زودرس، مجله پیوند، فروردین و اردیبهشت ۱۳۸۹، ش ۳۶۶ و ۳۶۷، ص ۴۷-۴۴.

۲. فضل الله صابری و زهرا علامه و مرتضی اسپنانی و خاطره آزاد، پیشگیری از رفتار مخاطره آمیز در نوجوانان (سنین بلوغ)، اصفهان: شهید حسین فهمیده - جمعیت هلال احمر، ۱۳۸۹، ص ۹۸.

محققان دریافتند که میزان پایین آمیلاز آلفا در پسرانی که دچار بلوغ زودرس شده اند، و میزان بالای کورتیزول در پسرهایی که دچار بلوغ دیررس شده اند با بروز رفتارهای ضد اجتماعی و پرخاشگری در ارتباط است. ولی چنین ارتباطی در دختران مشاهده نشد.

این مسئله اهمیت آگاهی و اهمیت والدین را به نشانه های بروز بلوغ زودرس یا دیررس نشان می دهد و با اطلاع از این قضیه می توانند راهکار مناسب را در این خصوص انجام دهند.

پسرها میزان زیادی هورمون تستوسترون تولید می کنند که هورمون استرس بوده و تفاوت دخترها و پسرها نسبت به پرخاشگری های اجتماعی هم به ترشح این هورمون بر می گردد.

محققان ۱۳۵ پسر و دختر را در سنین ۸ تا ۱۳ سالگی از لحاظ بروز رفتارهای ضد اجتماعی، پرخاشگری، قانون شکنی و مشکلات اجتماعی مورد بررسی قرار دادند.

آن ها با بررسی میزان آنزیم بزاقی و نیز مقدار ترشح کورتیزول دریافتند پسرانی که سطح کورتیزول بالاتری داشتند، دچار بلوغ دیررس و پسرانی که میزان آنزیم بزاقی آمیلاز آلفای کم تری داشتند، دچار بلوغ زودرس می شوند و این دسته از پسرها بیشتر مرتکب رفتارهای قانون شکنی می شوند. این گروه نسبت به پسرانی که دچار بلوغ دیررس هستند بیشتر در معرض بروز رفتارهای پرخاشگرانه قرار دارند.^۱

هوش این کودکانی که زودتر به بلوغ می رسند طبیعی و حتی در مواردی بالاتر از کودکان هم سن است ولی به دلیل تغییرات ظاهری و نیز تاثیر هورمون ها ممکن است دچار اختلالات رفتاری، حالت های تهاجمی و حتی افسردگی شوند.^۲

۱. مقاله تاثیر بلوغ دیررس یا زودرس در پرخاشگری پسران، ۷ صبح، ۱۳/۷/۱۳۹۳،

<http://www.pezeshkan.info>

۲. آشنایی با بلوغ زودرس و علل و علائم آن در پسران و دختران، مجله اطلاعات پزشکی، بهمن ۱۳۸۸، سایت

<http://www.pezeshk.us> پزشکان بدون مرز،

۲،۱،۳. ایجاد اضطراب و نگرانی و ابتلا به افسردگی

هنگامی که فرزندان پیش از زمان مقرر به بلوغ می‌رسند، تفاوت‌هایی با همسن و سالهای خود پیدا می‌کنند که گاهی باعث دوری آنان از گروه شده، مورد تمسخر دوستان قرار می‌گیرند. در میان خانواده نیز به سبب این که هنوز سن و سال آنان کم است و از آنها انتظار بروز نقش کودکی می‌رود، پس از ابتلا به این مشکل تعدادی از نقش‌های بزرگسالی از ایشان مطالبه می‌شود و در نتیجه این قبیل کودکان دچار تعارض نقش خواهند شد. مواردی که ذکر شد روز به روز به آتش اضطراب و نگرانی فرزندان دامن می‌زند.^۱

دختران و پسرانی که زودتر از سایر همسالان خود دچار بلوغ می‌شوند، معمولاً در مورد تغییرات بدنی خود به شدت نگران هستند و این بر اعتماد به نفسشان اثر می‌گذارد و احتمال افسردگی را در آنها بالا می‌برد. در تحقیقی در مجله روان‌شناسی در آمریکا به چاپ رسید، محققان به مدت ۶ سال روی ۴۰۰ دختر و پسر بررسی انجام دادند و متوجه شدند که در دخترها، بلوغ زودرس و سرعت پیشرفت علایم آن (از شروع علایم تا زمان قاعدگی) با مشکلات افسردگی، اضطراب، احساس انزوا و ... و در پسرها با مشکلات رفتاری همراه است. واقعیت این است که وقتی تغییرات عمده در زمان کوتاهی انجام شود، فرد زمان کافی برای وفق دادن خود با آن ندارد. کودکان از نظر اجتماعی و احساسی، آماده این تغییرات نیستند.^۲

کودکان در مقابل استرس‌های زمان جوانی قرار می‌گیرند و نمی‌دانند چه کار باید بکنند. این کودکان از نظر جسمی تظاهرات بلوغ را دارند ولی تجربه کافی را ندارند. دختران با ظاهر شدن علایم پررود ممکن است دچار مشکلات روحی گردند.

۱. محمود نجفی علمی، مقاله فناوری اطلاعات و تأثیر آن بر بلوغ زودرس، مجله پیوند، فروردین و اردیبهشت ۱۳۸۹، ش ۳۶۶ و ۳۶۷، ص ۴۷ و ۴۴.

۲. آیدا روشن‌ضمیر، بلوغ زودرس از تشخیص تا درمان (بچه‌هایی که زود بزرگ می‌شوند)،

رشد سینه ها یا ایجاد قاعدگی در دختران کم سن و یا رویش موهای صورت و کلفتی صدا در پسران کم سن و مقایسه با سایر همسالان خود، باعث بروز اضطراب شدید در این کودکان و والدین آنها می شود.^۱

۲،۱،۴. مسئولیت و انتظارات بیشتر از پسران

اکثر پژوهش ها نشان داده است پسرای که بلوغ زودرس دارند، در میان همسالان خود محبوب ترند و احتمال رهبری آن ها در گروه همسالان بیشتر است. در عین حال، این پسران آرامتر و باوقارترند و اعتماد به نفس بیشتری دارند. به عکس، پسرای که بلوغ دیررس دارند، غالباً احساس بی کفایتی، طردشدگی و سلطه پذیری از خود نشان می دهند. این پسران متکی تر و پرخاشگرترند و احساس امنیت کمتری می کنند. آن ها علیه والدین خود بیشتر عصیان می کنند و برای خود ارزش کمتری قایلند. معمولاً این پسران با زیاد حرف زدن و رفتارهای تکانشی خواهان جلب توجه بیشتری هستند.

پسرای که بلوغ زودرس دارند، در عملکردهای آموزشی امتیازهای بیشتری کسب می کنند، ولی به نظر نمی رسد که این برتری همواره ادامه یابد، چرا که با ورود به دوران بزرگسالی، این امتیازها کم رنگ تر می شود.

در مجموع، پسران تمایل بیشتری به بلوغ زودرس دارند و اگر زودتر به سن بلوغ برسند، به علت قدرت بدنی بیشتر در ورزش و رهبری گروه موفق تر خواهند بود.

ناگفته نماند که بلوغ زودرس برای پسران، صرفاً امتیازهای مثبت به دنبال ندارد، چرا که ممکن است اطرافیان، به دلیل جثه بزرگتر، مسئولیت های بیشتری به آن ها محول کنند، و یا از آنان انتظاراتی بیشتری داشته باشند.

گاهی نیز ممکن است این انتظارات مشکلاتی را برای آن ها ایجاد کند، این گونه پسران برای وفق دادن خود با تغییرات نوجوانی، از لحاظ زمانی فرصت کمتری دارند، وبالاچار، باید خود را سریعتر با تغییرات بلوغ منطبق کنند.

در مقابل، پسرانی که بلوغ دیررس دارند نشانه های بیشتری از رفتارهای کودکانه دارند، اما در عوض، برای وفق دادن خود با تغییرات سنی این دوره، فرصت بیشتری خواهند داشت. به همین علت ممکن است در دراز مدت با مسایل زندگی خود بهتر کنار آیند.^۱

۲،۱،۵. درون گراتر و خجالتی شدن دختران

دختران، برخلاف پسران، تمایلی به بلوغ زودرس ندارند، بلکه خواهان آنند که بلوغ به موقع داشته باشند. شواهد نشان می دهد که دختران با بلوغ زودرس، درون گراتر و خجالتی ترند و از رفتار اجتماعی ضعیف تری برخوردارند. بنابر بعضی از پژوهش ها، این دختران عزت نفس پایین تری دارند و نسبت به جثه شان از نگرش کم و بیش منفی تری برخوردارند.^۲ در مورد این دختران گاهی نگرش های خاصی نیز به وجود می آید. مثلا بسیاری از والدین و معلمان، آن ها را بدون دلایل کافی از لحاظ جنسی فعالیت می پندارند، و به همین دلیل ممکن است در مورد آن ها سخت گیری ها و محدودیت های بیشتری اعمال کنند.

۱. سرور حاجی سعید، مقاله نگاهی به آثار و تبعات بلوغ زودرس در پسران و دختران، ۷ صبح، ۱۳۹۳/۷/۱۳،

<http://www.pezeshkan.info>

۲. فضل الله صابری، زهرا علامه، مرتضی اسپنانی، خاطره آزاد، پیشگیری از رفتار مخاطره آمیز در نوجوانان و

جوانان، اصفهان: حسین فهمیده، ۱۳۸۹.

این گونه دختران ممکن است در یابند که بیشتر مورد توجه دیگران قرار می گیرند. در مواردی این دختران برای خنثی کردن جلب توجه، رفتارهای خاصی انجام می دهند. مثلاً در میان جمع کفش های تخت می پوشند و خمیده راه می روند.

ناگفته نماند که رویا رویی این دختران با مسائل یاد شده، به آن ها کمک می کند تا با مشکلات آتی زندگی بهتر کنار آیند.

با وجودی که دختران زودرس با شروع سریع جهش رشدی تا حدودی گوشه گیرتر و درون گراتر می شوند، ولی به تدریج از دوره راهنمایی به بعد، محبوبیت بیشتری کسب می کنند و در بسیاری موارد توسط دختران دیگر به عنوان الگو انتخاب می شوند.^۱

۲،۱،۶. خودارضایی

از آسیب های جدی بلوغ زودرس می توان به مقوله خودارضایی اشاره کرد که عده ای از مبتلایان به بلوغ زودرس به آن دچار می شوند. فرزندان مبتلا پس از حضور در دوران بحران، دست به خودارضایی زده. احساس لذت می کنند و در آینده نیز به این عمل معتاد شده از تکرار آن لذت می برند. این مسئله نه تنها در این سن و سال. بلکه در زمان ازدواج هم می تواند باعث مشکلاتی برای فرزندان بشود، ممکن است موجب انزال زودرس و ناتوانی جنسی زود هنگام گردد.^۲

بدیهی است نوجوانان پسر و دختری که زودتر از موعد مقرر به بلوغ می رسند، دچار تحریکات بیشتر و تنش های فراوان تر می گردند و برای ارضای خویش به نحو مطلوب، فاصله زمانی طولانی تری

۱. سرور حاجی سعید، مقاله نگاهی به آثار و تبعات بلوغ زودرس در پسران و دختران، ۷ صبح، ۱۳۹۳/۷/۱۳،

<http://www.pezeshkan.info>

۲. محمود نجفی علمی، مقاله فناوری اطلاعات و تأثیر آن بر بلوغ زودرس، مجله پیوند، فروردین و اردیبهشت

۱۳۸۹، ش ۳۶۶ و ۳۶۷، ص ۴۷ و ۴۴.

را باید طی کنند و چون همه آنها در وضعیت اخلاقی و اراده آن چنان نیستند که به پرهیزگاری، این مدت را به سرآورند، لذا امکان ابتلای آنان به «خودارضایی» بیشتر از سایر نوجوانان خواهد بود.^۱

علت این است که فرد از نظر عقلانی در همان مرز سنی خویش است ولی از نظر تمایلات و خواسته‌های غریزی در مرحله سنی بالاتری قرار دارد به عبارت دیگر ۱۰ ساله است تمنای ۱۶ ساله‌ها را دارد، از نظر عقل، کودک است و از نظر هوس‌ها بزرگ و نوجوان از اینکه بتواند در برابر آن خواسته‌ها، موضع معقولی بگیرد ناتوان است در نتیجه اگر این گونه افراد، تحت کنترل و هدایت والدین و مربیان قرار نگیرند یا مورد سوء استفاده‌های غریزی دیگرانند و یا خود چون صیادی در پی یافتن صید و شکار جنسی خواهند بود.^۲

۲،۱،۷. سرطان پستان در زنان

مشخص شده که بلوغ زودرس با سرطان پستان ارتباط دارد اگر دختران قبل از ۱۲ سالگی عادت ماهیانه شوند، شانس ابتلا به سرطان پستان در آنها ۵۰ درصد بالاتر از زمانی است که این اتفاق برایشان در ۱۶ سالگی بیفتد. پس هر سال که بتوانیم اولین عادت ماهیانه را در دخترها به تأخیر بیندازیم، احتمال بروز چند هزار سرطان پستان را در دنیا کم می‌کنیم.^۳

۱. محمدرضا شرفی، دنیای نوجوان، تهران: موسسه فرهنگی منادی تربیت، ۱۳۷۹، ص ۱۶۶.

۲. علی اصغر احمدی همراه با استادان طرح جامع آموزش خانواده، آموزش خانواده، چاپ شانزدهم، تهران: انتشارات انجمن اولیاء و مربیان، ۱۳۸۱، ص ۹۲-۹۱.

۳. آیدا روشن‌ضمیر، بلوغ زودرس از تشخیص تا درمان (بچه‌هایی که زود بزرگ می‌شوند)، ساعت پنج

۲,۱,۸. بروز مشکلات در تحصیل و مدرسه

هنگامی که کودکان به بلوغ زودرس مبتلا می شوند و هدف آنان تغییر پیدا می کند، به دروس و تکالیف خود کم توجه شده، دچار افت تحصیلی می شوند. در کلاس درس توجه لازم را از خود نشان نمی دهند، در منزل به انجام تکالیف و مرور درس ها بی اعتنایی می کنند و در تخیلات خویش سیر می کنند. این پدیده می تواند در مدرسه نیز جلوه گر شده، مشکلاتی برای مربیان و دیگر دانش آموزان به وجود آورد و همان مسئله جست و جو در امور خصوصی والدین، در مدرسه نیز به شکلی دیگر ادامه پیدا کند. از دیگر مشکلات درون مدرسه می توان به تاثیر گذاری دیگر دوستان اشاره کرد. این فرزندان، تجربیات و افکار خویش را در اختیار هم کلاسی ها و دوستان خود قرار می دهند و زمینه ی ابتلا ی آنان را هم فراهم می کنند.^۱

۲,۱,۹. اختلال در خواب

تخیلات و تفکرات فرزندان و نیز مشاهده مطالب، تصاویر و فیلمهای مستهجن، که تا کنون هیچ تجربه ای در آن نداشته اند، باعث می شود که در خواب و استراحت آنان اختلال ایجاد شود و موجبات ناراحتی ایشان را فراهم سازد.^۲

۲,۱,۱۰. جستجو در مسائل خصوصی

پس از این که فرزند به بلوغ جنسی زودرس مبتلا می شود، سوال هایی در ذهنش ایجاد می شود و چون کسی نمی تواند به بطور واضح و آشکار به سوالهای آنها پاسخ دهد، خود در پی دستیابی به پاسخ

۱. محمود نجفی علمی، مقاله فناوری اطلاعات و تأثیر آن بر بلوغ زودرس، مجله پیوند، فروردین و اردیبهشت

۱۳۸۹، ش ۳۶۶ و ۳۶۷، ص ۴۷-۴۴.

۲. همان.

پرسش های خود به کنجکاوی پرداخته، در مورد مسائل پنهانی والدین خود جستجو می کند، که این مسئله می تواند خطر آفرین باشد و تاثیرات جدی بر روح و روان فرزندان داشته باشد. طرح سوالات نامربوط نیز می تواند از نشانه های دیگر جستجو گری آنان در مسائل جنسی باشد.^۱

۲,۲. پیشگیری از بلوغ زودرس و راه درمان

همانطور که در فصل قبل بیان شد عوامل ایجاد کننده ی بلوغ زودرس که به دو دسته درونی و بیرونی تقسیم شده را می توان هورمون ها، عامل محیط، مشکلات عصب شناختی، بیماری های مغزی و جنبه های سرشتی نام برد.^۲

برای پیشگیری از انحرافات و مشکلات روانی، شکل فیزیکی و ظاهری بدن و ... که از طریق تحریک زود هنگام غریزه ی جنسی به وجود می آید، توصیه ها برای پیشگیری از آن و راه های درمانی دینی وجود دارد؛ از جمله برخی از آن ها عبارتند:

۲,۲,۱. پیشگیری از بلوغ زودرس

اسلام توصیه هایی برای پیشگیری از بلوغ زودرس و انحراف نموده که از جمله می توان به مطالب زیر اشاره نمود:

۱. محمود نجفی علمی، مقاله فناوری اطلاعات و تأثیر آن بر بلوغ زودرس، مجله پیوند، فروردین و اردیبهشت

۱۳۸۹، ش ۳۶۶ و ۳۶۷، ص ۴۷ - ۴۴، تبیان، فصلنامه ی رهاورد نور - اینترنت و چالشهای تربیتی فرزندان. -

پایگاه اطلاع رسانی تبیان.

۲. شکیل شبلی، روان شناسی بلوغ تربیتی جنسی کودکان و نوجوانان، ترجمه پروین قاسمی و فضل الله شاهلوئی

پور، تهران: انتشارات حسام، ۱۳۷۱، ص ۲۳۱.

۱. عدم ایجاد زمینه های تماس و تحریک بدنی

بستر خواب کودکان باید از هم جدا باشد و دو فرد نباید در کنار هم، در یک بستر و زیر یک روانداز بخوابند؛ گرچه هم جنس بوده و با هم محرم و از یک خانواده باشند. این ممنوعیت شامل کودکان هم می شود، زیرا اگر چه آن ها از میل جنسی محروم هستند، ادامه یافتن این عمل برای آن ها، به صورت عادت در می آید و ترک آن، به ویژه در زمان بلوغ که میل جنسی بیدار شده و تمایل به تماس با بدن دیگری، شدت پیدا کرده است، امری مشکل است. پس باید بستر افراد از زمان کودکی از هم جدا باشد.

امام علی (علیه السلام) لزوم جدایی بستر دختر بچه ها را از هم متذکر می شود و می فرماید: «از ده سالگی بستر خواب دختران از هم جدا می شود.» ایشان در مورد عموم بچه ها نیز، سن شش سالگی را زمان جدایی بستر می داند و می فرماید: «به درستی که بستر کودکان شش ساله از هم جدا می شود.» برای پیشگیری از انحرافات که از طریق تحریک زود هنگام غریزه ی جنسی به وجود می آید، و منجر به بلوغ زودرس می شود اسلام به آن توصیه کرده است.^۱

امام علی (علیه السلام) ضمن این که به مراحل از رشد انسان اشاره می کند می فرماید: «در هفت سالگی دندان شیری کودک می ریزد و در نه سالگی به نماز امر می شود و در ده سالگی بستر کودکان جدا می گردد و در چهارده سالگی محتلم می شود و نهایت قد کشیدن در بیست و یک سالگی و نهایت عقل در بیست و هشت سالگی است؛ مگر تجربه ها که ادامه دارد.»^۲

۱. حافظ ثابت، مقاله درآمدی بر تربیت جنسی در نهج البلاغه، پژوهش های تربیت اسلامی، زمستان ۱۳۷۹، ش ۴،

ص ۶۰۲.

۲. حسین بن محمد نوری، مستدرک الوسائل، ج ۲، قم: موسسه آل البيت، ۱۴۰۸، ص ۲۳۱.

همچنین یکی دیگر از راه های پیشگیری از انحرافات که از طریق تحریک زود هنگام غریزه ی جنسی به وجود می آید، و منجر به بلوغ زودرس می شود اینکه باید بستر خواب زن ها و کودکان از هم جدا باشد. باید توجه داشت که متفاوت بودن عدد سال برای یک گروه خاص، منافاتی با هم ندارد. با توجه به آن چه قبلاً در مورد کودکان و نوجوانان گفته شد و این که هر چه بر سن کودک افزوده می شود بر اطلاعات او از جمله درباره مسایل جنسی افزوده می شود و تحریک پذیری بیشتری پیدا می کند، این احکام با توجه به سنین مختلف، شدت و ضعف دارند؛ به این بیان که هر چه سن پایین تر باشد، از شدت امر کاسته می شود و هر چه بالاتر رود، بر شدت آن افزوده می شود تا به مرحله وجوب برسد. گر چه در روایات، بیش تر از زن و بچه ها در این باره سخن به میان آمده است، ولی به طریق اولی، در یک بستر بودن جوانان، به خصوص مردها مورد نهی قرار می گیرد و در مواردی با تعزیر و تنبیه همراه است.

امام علی (علیه السلام) درباره جدایی بستر خواب مردان از همدیگر می فرماید: «هیچ مردی با مرد دیگر و هیچ زنی با زن دیگر هنگام خواب از یک پوشش و لباس استفاده نکنند. هر کسی مرتکب چنین کاری شد، باید او را ادب نمود و تعزیر کرد.»

در مورد بستر خواب نتیجه این که به جز همسر و بچه های کمتر از شش سال، لازم است بستر جدا باشد.^۱

۲. رعایت حریم روابط بین پدر و مادر

نقش خانواده در سلامت حیات جنسی فرزندان، از سایر عوامل چشمگیرتر و حساس تر است. رعایت موازین اخلاقی و تربیتی بین والدین به ویژه در رابطه زناشویی قابل توجه است والدین به لحاظ

۱. حافظ ثابت، مقاله درآمدی بر تربیت جنسی در نهج البلاغه، پژوهش های تربیت اسلامی، زمستان ۱۳۷۹، ش ۴، ص ۶۰۲.

عشق و علاقه، اظهار محبت و نوازش و به ویژه روابط زناشویی به وظایف حساس و تعیین کننده ای دارند. اولین گام، در زمینه چگونگی رابطه جنسی بین پدر و مادر است در برخی از احادیث آمده است که باید والدین حتی از انجام آمیزش با یکدیگر در حالی که کودکی خردسال در آن مکان به خواب رفته است پرهیز نمایند چرا که فرزند متوجه والدین در این حالت می شود و مستعد گرایش به مسائل انحراف آمیز جنسی می گردد.^۱

انسان از کودکی در کنار پدر مادر خود به سر می برد و از این رو، رفتار آن ها نقش مهمی در شکل گیری شخصیت او و نوع رفتاری که از او سر می زند دارد. کودک دوست دارد کارهایی که بزرگ ترها به خصوص والدین انجام می دهند را تکرار نماید. از این جهت اگر والدین به جنبه آموزشی رفتار خود توجه نکنند و هر کاری را در مقابل چشمان فرزندان خود انجام دهند، راه خطا را پیموده اند و چه بسا آینده آن ها را تیره و تار نمایند از این رو والدین باید مراقب رفتار های خود باشند، تا از تأثیر سوء آن جلوگیری شود. اسلام توجه خاص به این مسئله نموده و توصیه های گوناگون و مفیدی ارائه نموده است.

پدر و مادر باید روابط خصوصی شان را از نظر کودکان دور دارند. به خصوص از آن بابت که اطفال فوق العاده به روابط آن ها کنجکاوند. این خطاست که پدر و یا مادر بدن خود را از کودک نپوشانند و زمینه را برای نظر بازی آن ها فراهم کنند و یا موجبات تحریک شان را در سنین بعدی فراهم کنند.^۲

نیز مادر حق ندارد پسر ممیز خود را با خود به حمام ببرد و همچنین پدر دخترش را. در اسلام پدر و مادر حق ندارند با فرزندان خود زیر یک لحاف بخوابند مگر آنگاه که حایلی بین آن ها باشد.^۳

۱. محمدرضا شرفی، دنیای نوجوان، چاپ دوم، تهران: موسسه فرهنگی منادی تربیت، ۱۳۷۹، ۱۵۸-۱۵۶.

۲. علی قائمی، همان، ص ۲۱۹-۲۱۸.

۳. همان، ص ۲۱۹-۲۱۸.

رعایت نکردن پدر و مادر در لباس پوشیدن یا رفتار جنسی در حضور فرزندان موجب فشار روانی و بلوغ زود رس و کنجکاوی های نا بهنگام در فرزند شده و او را بی شرم یا بسیار شرم زده می کند. اگر چه جامعه نیز در بروز رفتار جنسی نقش مؤثری دارد ولی ایجاد حس احترام به خود و جنسیت خود و داشتن رفتار و پوشش مناسب برای پسر و دختر بطور عمده ناشی از آموزش های پدر و مادر و رفتار آن ها در منزل و چگونگی پیام رسانی به فرزندان است. سخت گیری و آسان گیری هردو می تواند ویرانگر باشد.^۱

۳. جلوگیری از بوسیدن بچه ها و بغل کردن آنها توسط افراد غریبه

در دستورات اسلامی، به این موضوع مهم توجه شده است؛ که بوسیدن بچه ها و بغل کردن و نوازش آن ها حدی دارد و نباید افراط و تفریط شود همچنین نباید افراد غریبه به طفل ابراز محبت کنند و او را نوازش کرده ببوسند؛ زیرا ممکن است سال ها پیش از رسیدن به بلوغ باعث شود کودک تحریک جنسی شود. همچنین اسلام اجازه نمی دهد که پدر صورت دختر ممیز خود رابوسد و نیز مادر هم حق بوسیدن صورت پسر خود را ندارد. در موارد لزوم می توان پیشانی آن ها را بوسید . پیامبر اکرم (صلی الله علیه وآله وسلم) فرمود: «دختر بچه ای شش ساله را پسر بچه نبوسد؛ همچنین زنان از بوسیدن پسر بچه ای که سنش از هفت تجاوز کرده است، خود داری کنند.»^۲ امیر المؤمنین (علیه السلام) فرمود: «وقتی دختر بچه ای شش ساله شد، نامحرم حق ندارد او را بوسد و همچنین نمی تواند او را در آغوش بگیرد.»^۳

۱. احمد پدرام، دلواپسی های جنسی پدر، مادر، فرزند، چاپ سوم، اصفهان: انتشارات شهید حسین فهمیده،

۱۳۸۸، ص ۱۰۷.

۲. حسن بن فضل طبرسی، مکارم الاخلاق، تهران: دار الکتب الاسلامی، ۱۳۷۶ ه.ق، ص ۱۱۵.

۳. همان، ص ۱۱۵.

۴. دقت در نوع رژیم غذایی

برای کودکان منحرف و اصولاً افرادی که در سنین نوجوانی هستند و نیز پیشگیری از انحراف ضروری است؛ در غذای کودک توجهی بیشتر مبذول گردد، تکیه به لبنیات، مصرف متعادل و متناسب گوشت، صرف میوه جات، استفاده از غذا های گیاهی، خود داری از مصرف ادویه جات و غذا های حاد در تعدیل این امر مؤثر است.^۱

۵. پوشش مناسب فرزندان

از پوشیدن لباس های تنگ و زیر به خصوص در آن چه که مربوط به لباس زیرین است باید خودداری به عمل آید. پارچه های آهار دار پیش از پوشیدن باید شسته شوند تا آهار آن از بین برود و نیز لباس های کودکان باید تاحدودی فراخ تر باشد.^۲

۶. کنترل و نظارت در استفاده وسایل ارتباط جمعی در فرزندان

وسایل ارتباط جمعی، کتاب ها، فیلم، رمان، عکس ها، پوستر ها، برنامه های تلویزیون و رادیو گاهی ممکن است تحریک مصنوعی در کودکان پدید آورند و راه را برای انحراف به روی کودک بگشایند.^۱

۱. علی قائمی، همان، ص ۲۱۸-۲۱۷.

۲. همان.

موقع استفاده از این ها باید نظارت کافی بر روی کودکان داشته باشیم و حتی الممكن به صورت غیر مستقیم این کنترل باید صورت گیرد و همچنین استفاده صحیح والدین در این زمینه، کمک شایانی در استفاده صحیح کودکان از این وسایل ارتباط جمعی می کند.

۷. استراحت

خواب و استراحت کودک باید کافی باشد. او در شبانه روز حدود ۹ تا ۸ ساعت باید بخوابد، هم به موقع بخوابد و هم به موقع بیدار شود؛ کسری در خواب و استراحت و بی نظمی در آن موجب اغتشاشاتی در فکر و رفتار می شود که برای آرامش و سکون انحرافات را پذیرا می شود.

لازم به ذکر است که یادآوری شود اختلالات بلوغ در دو دسته بندی کلی به بلوغ زودرس و بلوغ دیررس تقسیم می شود که در این نوشتار به علل و پیامدهای بلوغ زودرس پرداخته شد؛ ولی در ادامه توضیح مختصری در مورد بلوغ دیررس می دهیم.^۲

۸. ایجاد ارتباط خوب و صمیمی با فرزندان

پدران و مادران باید محرم اسرار فرزندان خویش باشند و رابطه تنگاتنگی در این زمینه با آن ها پدید آورند و گفتنی های لازم را برای محافظت آنان از خطرهای پیدا و ناپیدا و یا آداب و اصول، رعایت عفت و پاکدامنی و دوری از هرگونه زشتی و تباهی بیان کنند.

۱. همان.

۲. علی قائمی، همان، ص ۲۱۸-۲۱۷.

پسر ممیز باید از طریق تعلیمات یا القائنات مستقیم و غیر مستقیم بفهمد با چه کسانی باید معاشرت کند، از چه شوخی ها و روابطی بپرهیزد، یا در برابر مستحقان و گرسنگان چگونه موضع بگیرد و یا نسبت به حوادثی که در کوچه و خیابان شاهد است، چگونه رفتار کند.

درباره ی دختران، مادران باید محرم راز آنان باشند و به گونه ای سنجیده عمل کنند که دختر آن ها از اوان کودکی تا نوجوانی و جوانی ریز ترین برخورد های مبهم، هدیه ها، تلفن ها، و نامه ها را بی هیچ ترس با آنان در میان گذارند و مادر خود را نه تنها «رقیب» بلکه دوست و رفیق خویش بدانند.^۱

۲,۲,۲. راه درمان

بلوغ زودرس برای کودک و خانواده او، مشکل مهمی است؛ لذا دقت و مراجعه فوری والدین به پزشک الزامی است.^۲ در موارد بدون عارضه و سایر ضایعات سیستم عصبی مرکزی که جراحی امکانپذیر نباشد از درمان دارویی استفاده می شود. بدیهی است هنگامی که افزایش LH^۳ پایه یا با تحریک وجود ندارد، این درمان کاربردی ندارد. در هر دو جنس بهترین درمان، آگونیستهای (معادل ها مصنوعی GnRH) است که با تحریک مداوم گیرنده های GnRH به جای تحریک ضرباندار روی سلولهای محرک غده جنسی در هیپوفیز قدامی منجر به غیر حساس شدن این سلول ها به اثر GnRH می شوند. در کشور ایران نوع طویل الاثر آگونیست محرک غده جنسی با نامهای تجاری مختلف به صورت ویالهای یک دهم و ۷۵/۳ و ۲۵/۱۱ میلی گرمی وجود دارد. دوز دارو ۵۰ تا ۶۰ میکرو گرم به

۱. احمد لقمانی، موضوعات و شیوه های گفتگو بانسل جوان، چاپ دوم، انتشارات بهشت بینش، ۱۳۸۵،

ص ۱۳۹، ۱۳۸.

۲. مریم غفاری، مقاله بلوغ آشنایی با بلوغ، سایت پزشکان ایران، ساعت ۷ صبح، ۱۳/۷/۱۳۹۳،

<http://www.pezeshkan.org>

۳. این تست برای ارزیابی عملکردی که پزشک مشکوک شود به اینکه کودک بلوغ جنسی تأخیری یا زود هنگام دارد انجام می شود.

ازای هر کیلوگرم وزن بدن و هر ۴ هفته یک بار به صورت عضلانی تزریق می‌شود. در بسته بندی این دارو، سرنگ و سرسوزن مخصوص تزریق وجود دارد. دارو بعد از آماده سازی سرعت باید تزریق شود در صورت استفاده از سرسوزن دیگر یا تاخیر در تزریق، دارو می‌تواند در سرنگ گیر کرده و قابل تزریق نباشد. با درمان در طی یک تا دو هفته ترشح ضرباندار FSH و LH سرکوب شده. در مدت ۴ تا ۶ هفته در دختران و ۶ هفته در پسران استروئیدهای غدد جنسی به سطح قبل از بلوغ برمی‌گردد.

ارزیابی دوره‌های هورمونهای محرک غدد جنسی سرم و استروئیدهای غدد جنسی، در اوایل، هر یک تا سه ماه و سپس با فواصل طولانی‌تر برای بررسی کیفیت درمان در یک آزمایشگاه معتبر انجام می‌شود. معاینات بالینی و سونوگرافی رحم و تخمدان‌ها نیز با همین فواصل انجام می‌شود. تغییرات صفات ثانویه جنسی در ۶ ماه اول درمان مشاهده خواهد شد در دختران این تغییرات شامل کوچک شدن پستان (در صورتی که مرحله بلوغ پیشرفته باشد ممکن است با جایگزینی بافت چربی پستان کوچک نشود) کاهش موهای عانه، توقف عادت ماهیانه و کاهش اندازه رحم و تخمدان‌ها در سونوگرافی است. در پسران موهای عانه نازک‌تر می‌شوند، آکنه و سبوره پسرفت می‌نماید، تحریکات جنسی و رفتارهای تهاجمی نیز کاهش می‌یابد یا از بین می‌رود. افزایش سرعت رشد و پیشرفت سن استخوانی در هر دو جنس کاهش می‌یابد. سرعت رشد به میزان متناسب با همسالان می‌رسد.

طول مدت درمان مورد بحث است در اغلب موارد حداکثر تا سن استخوانی ۱۱ سال و سن تقویمی ۱۲ تا ۱۳ سال درمان ادامه می‌یابد.

با قطع درمان، شروع عادت ماهانه در دختران بین صفر تا ۶۰ ماه بعد رخ می‌دهد. در هر دو جنس در عرض یکسال بعد از قطع درمان پاسخ LH به GnRH به سطح بعد از بلوغ می‌رسد. در پسران افزایش اندازه بیضه ممکن است بیشتر طول بکشد.^۱

۲,۳. بلوغ دیررس

ایجاد نشدن به موقع تغییرات فیزیکی و هورمونی متناسب با افزایش سن، بلوغ دیررس نام دارد. ۳ درصد پسر بچه‌ها گرفتار بلوغ دیررس می‌شوند. بلوغ دیررس در پسرها خیلی شایع‌تر از دخترها می‌باشد.

از آنجا که نیرو و توانایی بدنی نقش مهمی در کنش متقابل کودک با همسالانش دارد، پسرهای دیررس از لحاظ سازگاری با دشواری‌های خاصی روبرو می‌شوند. این پسرها در دوره‌ای از زندگی که نسبت به همکلاسی‌های خود کوتاه‌تر و کم‌بنیه‌تر هستند، تمرین کافی در مهارت‌های ورزشی نمی‌بینند و بنابراین ممکن است هرگز از این نظر نتوانند با پسران زودرسی که معمولاً در فعالیت‌های ورزشی پیشگامند، رقابت کنند.

پژوهش‌ها حاکی از آن است که پسرهای دیررس در میان همکلاسی‌های خود از محبوبیت کمتری برخوردارند، خودپندارها ضعیفی دارند و به رفتارهای توجه‌طلبانه ناپخته‌ای دست می‌زنند. این پسرها احساس می‌کنند که همسالانشان آن‌ها را طرد می‌کنند و آن‌ها را زیر سلطه خود می‌گیرند.^۲

۱. دکتر دهقان منشادی - فوق تخصص غدد، متابولیسم و رشد کودکان، مقاله علل بلوغ زودرس در دختران و

پسران چیست؟ <http://sara.jamejamonline.ir>

۲. ارنست هیلگارد، زمینه روان‌شناسی، حمزه و مهدی گنجی، ج ۱، تهران: ساوالان، بی‌تا، ص ۵۳.

سن شروع و خاتمه دوران بلوغ در افراد مختلف بسیار متفاوت است. این دوران در دختران معمولاً بین ۱۳-۷ سالگی و در پسران بین ۱۵-۹ سالگی اتفاق می افتد، هرچند ممکن است در بعضی افراد، زودتر یا دیرتر از این صورت گیرد؛ اما گاهی اوقات، فردی از این محدوده سنی عبور می کند بدون آن که هیچ نشانه ای از تغییرات بدنی بروز دهد. به این پدیده، بلوغ دیررس گفته می شود.^۱

بر اساس تعاریف پزشکی، «بلوغ» فرایندی بیولوژیک و شامل تغییرات جسمانی است که نوجوانان هنگام گذر از دوران کودکی به بزرگسالی آن را تجربه می کنند. بلوغ به وسیله تحریک قسمت هایی از مغز و آندوکرین آغاز می شود که کانون هورمون های جسمی می باشد.

همچنین «بلوغ زودرس» یعنی ظاهر شدن علائم بلوغ از نظر فیزیکی و هورمونی در دختران قبل از هشت سالگی و در پسران قبل از ۹ سالگی. ابتدا این کودکان بلند قدتر از همسن های خود هستند ولی به دلیل بلوغ زودرس استخوان ها، در نهایت قد کوتاه تری خواهند داشت.

هنگامی که بلوغ در سنین پایین رخ دهد، رشد قدی کودکان بیشتر می شود و این کودکان به نسبت کودکان هم سن خود قدبلندتری خواهند داشت ولی پس از دو سه سال که بلوغ کامل شد، رشد قدی متوقف شده و در نهایت بزرگسالان کوتاه قدی خواهند شد.

همچنین بلوغ زودرس در کودکان، خطرات زیادی برای سلامت ایجاد می کند از جمله احتمال ابتلا به سرطانهای وابسته به هورمون مانند سرطان سینه، مقاومت به انسولین و مشکلات روحی و نیز احتمال کوتاهی قد را افزایش می دهد.

نتیجه گیری

بلوغ در اسلام عبارت است از پایان دوران کودکی فرد و رسیدن وی به سنی که اهلیت توجّه تکلیف، پیدا کرده و ملزم به رعایت قوانین شرعی می گردد و بلوغ زودرس مرحله ای است که اعضای تناسلی فعالیت اصلی خود را آغاز می کنند و نوجوان قادر به تولید مثل خواهد بود. هر چند از واژه بلوغ غالباً بلوغ جنسی تداعی می شود ولی با توجه به موارد استعمال، می توان به انواع بلوغ اشاره کرد که مهم ترین آن ها عبارتند از: بلوغ جنسی، بلوغ اجتماعی، بلوغ هیجانی، بلوغ ذهنی، بلوغ اقتصادی، بلوغ شخصیتی، بلوغ جسمانی، بلوغ عقلی، بلوغ شرعی، بلوغ معنوی. بلوغ زودرس از نظر پزشکی به مواردی اطلاق می شود که به علت اختلالات جسمی (موروثی یا اکتسابی) تغییرات شدیدی از نظر بروز صفات ثانویه جنسی به وجود آمده و آثار بلوغ به طور بیماری در سنین پایین در کودک یا نوجوان ظاهر گردد.

از نظر پزشکی «بلوغ زودرس» به دو نوع «حقیقی» و «کاذب» تقسیم می شود. بلوغ زودرس حقیقی به مواردی اطلاق می شود که عامل ایجاد آن تغییرات وراثتی بدون ضایعه جسمی مشخص باشد و یا این که اختلالاتی در مغز در اثر وجود تومورها، آنفالیست، هیدرو سفالی و غیره به وجود آید.

بلوغ زودرس کاذب به مواردی اطلاق می شود که صفات ثانویه جنسی به علت پرکاری و یا تومورهای غدد فوق کلیوی، تخمدان و یا بیضه ها زودتر آشکار شود.

علل شایع بلوغ زودرس در کودکان را می توان به دو نوع عوامل درونی و عوامل بیرونی تقسیم نمود از جمله برخی از عوامل درونی عبارتند از: بیماری های جسمی مغز، غده فوق کلیوی، وجود انگل های معده، وزن، کمبود ویتامین D و عوامل بیرونی مانند معاشرت های ناشایست، تبادلات کلامی، تغذیه، شرایط روانی و تربیتی حاکم بر محیط خانوادگی و اجتماعی را می توان نام برد.

بلوغ زودرس عوارضی چون کوتاهی قد، پرخاشگری، ایجاد اضطراب و نگرانی و ابتلا به افسردگی، درون گراتر و خجالتی شدن دختران، بروز مشکلات در تحصیل و مدرسه، اختلال در خواب را به دنبال دارد.

از جمله راههای پیشگیری از بلوغ زودرس، جلوگیری از بوسیدن بچه‌ها و بقل کردن در حد افراط، کنترل بر نوع غذا و پوشش، کنترل روابط بین پدر و مادر استراحت به موقع، کنترل بستر خواب کودکان است.

بحث از بلوغ زودرس از دو جنبه حائز اهمیت است جنبه اول، سبب ایجادکننده ای است که پزشک متخصص با انجام آزمایش‌های لازم و پیگیری‌های منظم و دقیق کودک، طی مدت طولانی به دنبال سبب ایجاد آن می گردد و جنبه دوم، اثر بلوغ زودرس بر رشد قدی و روانی کودک است. همچنین کودکان مقابل استرس‌های زمان جوانی قرار می گیرند و نمی‌دانند چه کار باید بکنند. بنابراین لازم و ضروری بود به این مطلب پرداخته شود.

منابع

▪ قرآن کریم

کتب فارسی

۲. اتکینسون، ریتا، زمینه روان‌شناسی، ترجمه محمدنقی براهنی و دیگران، ج ۱، چاپ دوازدهم، تهران: رشد، ۱۳۷۷.
۳. احمدی، علی اصغر، استادان طرح جامع آموزش خانواده، آموزش خانواده، چاپ شانزدهم، تهران: انتشارات انجمن اولیاء و مربیان، ۱۳۸۱.
۴. بنی هاشمی، محمد حسن، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، قم: اسلامی، ۱۳۷۸.
۵. بیابانگرد، اسماعیل، روانشناسی نوجوانان، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۷۹.
۶. پارسا، محمد، روان‌شناسی رشد کودک و نوجوان، چاپ سیزدهم، تهران: بعثت، ۱۳۷۸.
۷. پدرام، احمد، دلواپسی های جنسی پدر، مادر، فرزند، چاپ سوم، اصفهان: انتشارات شهید حسین فهمیده، ۱۳۸۸.
۸. جعفری، یعقوب، تفسیر کوثر، ج ۵، قم: هجرت، ۱۳۷۶.
۹. شبلی، شمیل، روان‌شناسی بلوغ تربیتی جنسی کودکان و نوجوانان، ترجمه پروین قاسمی و فضل‌الله شاهلوئی پور، تهران: انتشارات حسام، ۱۳۷۱.
۱۰. شرفی، محمدرضا، دنیای نوجوان، تهران: موسسه فرهنگی منادی تربیت، ۱۳۷۹.
۱۱. شمشیری میلانی، حوریه، کتاب جامع بهداشت عمومی، ج ۳، بی تا: بی جا، فصل ۱۱، گفتار ۲۰.
۱۲. صابری، فضل‌الله، زهرا علامه، مرتضی اسپنانی، خاطره آزاد، پیشگیری از رفتار مخاطره آمیز در نوجوانان و جوانان، اصفهان: حسین فهمیده، ۱۳۸۹.

۱۳. صبور اردوبادی، احمد، بلوغ (نقش بلوغ در تکامل انسان ها)، چاپ دوم، تهران: رسالت قلم، ۱۳۷۸.

۱۴. صمدی، فرزانه، بلوغ و دگرگونی های آن، قم: ایران نگین، ۱۳۷۸.

۱۵. عطاری «کرمانی»، عباس، این گونه فرزندان را تربیت کنید، چاپ هفتم، تهران: آسیم، ۱۳۹۲.

۱۶. قائمی، علی، دنیای بلوغ، سازمان ملی جوانان، تهران: نشر اسپید، ۱۳۸۰.

۱۷. لطف آبادی، حسین، روان شناسی رشد کاربردی نوجوانی و جوانی، ج ۱، تهران: اسپید، ۱۳۷۹.

۱۸. لقمانی، احمد، موضوعات و شیوه های گفتگو بانسل جوان، چاپ دوم، تهران: انتشارات بهشت بینش، ۱۳۸۵.

۱۹. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ج ۱۴، تهران: دار الکتب الإسلامیه، ۱۳۷۴ ش.

۲۰. هیلگارد، ارنست، زمینه روان شناسی، حمزه و مهدی گنجی، ج ۱، تهران: ساوالان، بی تا.

کتاب عربی

۲۱. ابو عاشق، عبد المنعم، ابراهیم تربیت البنات فی الاسلام، مصر: مکتبه اولاد الشیخ للتراث، ۲۰۰۱ م.

۲۲. حر عاملی، محمد بن الحسن، وسائل الشیعه، ج ۵، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۸۹ ه.ق.

۲۳. طبرسی، حسن بن فضل، مکارم الاخلاق، تهران: دار الکتب الاسلامی، ۱۳۷۶ ه.ق.

۲۴. طوسی، محمد بن حسن، التبیان فی تفسیر القرآن، با مقدمه شیخ آغابزرگ تهرانی و تحقیق احمد قصیر عاملی، ج ۳، بیروت: دار احیاء التراث العربی بی تا،

۲۵. نوری، حسین بن محمد، مستدرک الوسائل، ج ۲، قم: موسسه آل البيت، ۱۴۰۸.

مقاله ها و سایت ها

۲۶. آشنایی با بلوغ زودرس و علل و علائم آن در پسران و دختران، مجله اطلاعات پزشکی، بهمن

۱۳۸۸، سایت پزشکان بدون مرز، <http://www.pezeshk.us>

۲۷. آیدا روشن ضمیر، بلوغ زودرس از تشخیص تا درمان (بچه هایی که زود بزرگ می شوند)،

ساعت پنج بعدازظهر، ۱۳۹۳/۷/۱۰، <http://salamatiran.com>

۲۸. برهانی، حسین، مقاله بلوغ زودرس جنسی در دختران، سایت پزشکان بدون مرز،

www.roham.ws

۲۹. بلوغ جسمانی نوجوانان، مرکز تحقیقات باروری، وبگاه دانشگاه علوم پزشکی و خدمات

بهداشتی درمانی تهران، مقاله ۲۴ تنظیم خانواده.

۳۰. بلوغ زودرس دختران چرا؟، به دخت پایگاه تخصصی زنان و دختران،

<http://behdokht.ir>

۳۱. بلوغ زودرس چیست؟، سایت پزشکان ایران، <http://www.pezeshkan.org>

۳۲. اینترنت و چالشهای تربیتی فرزندان، تبیان، فصلنامه ی رهاورد نور، پایگاه اطلاع رسانی تبیان.

۳۳. روزنامه اطلاعات، عوارض بلوغ زودرس و دیررس، پروفیسور علی گرجی، زهرا بیان، مرکز

تحقیقات علوم اعصاب شفا چهارشنبه ۲۶ شهریور، ۱۳۹۳.

۳۴. شعبان شمیرانی، زهرا، مقاله عوامل بلوغ زودرس دختران چرا، ساعت ۱۰ صبح،

<http://behdokht.ir>، ۱۳۹۳/۱۱/۵

۳۵. فرآوری کهری، دکتر باهنر، مقاله بلوغ های قبل از آماده باش، بخش خانواده ایرانی تبیان،

<http://www.tebyan.net>

۳۶. مقاله «آلت تناسلی مرد وزن»، ساعت ۱۰ صبح، ۱۳۹۳/۱۰/۵،

www.pezeshkan.org

۳۷. مقاله آیا بلوغ زودرس باید درمان شود؟ بخش سلامت تبیان، ساعت ۱۰ صبح،

<http://www.tebyan.net>، ۱۳۹۳/۱۰/۵

۳۸. مقاله دلایل بلوغ زودرس دختران، سایت سلامت نیوز، ساعت ۱۰ صبح، ۱۳۹۳/۱۰/۵،

<http://www.salamatnews.com>

۳۹. مقاله علل و علائم بلوغ زودرس در پسران و دختران، پایگاه خبری علمی، آموزشی و

تحصیلات تکمیلی، دانشنامه روان شناسی و علوم تربیتی، <http://www.migna.ir>

۴۰. مقاله عوامل بلوغ زودرس، انتشار در مجله سیب سبز، نیمه دوم شهریور ماه ۱۳۹۱، ش ۱۱۹

۴۱. مقاله بلوغ جنسی دیررس، ۱۰ صبح، ۱۳۹۳/۱۱/۱، <http://www.ravanyar.com>

۴۲. مقاله آفت بلوغ زودرس در تماشای فیلم های غیرمجاز، سایت جهان نیوز، گرداب وابسته به

مرکز جرائم سازمان یافته، <http://www.gerdab.ir>.

۴۳. مقاله علل بلوغ زودرس در دختران و پسران چیست؟، دکتر دهقان منشادی – فوق تخصص

غدد، متابولیسم و رشد کودکان، <http://sara.jamejamonline.ir>

۴۴. مقاله انواع بلوغ در انسان (بلوغ معنوی ۲)، ۸ صبح، ۱۳۹۴/۶/۱۰،

<http://www.zahedan-tebyan.ir>

۴۵. نجفی علمی، محمود، مقاله فناوری اطلاعات و تأثیر آن بر بلوغ زودرس، مجله پیوند،

فروردین و اردیبهشت ۱۳۸۹، ش ۳۶۶ و ۳۶۷.

۴۶. حافظ ثابت، مقاله درآمدی بر تربیت جنسی در نهج البلاغه، پژوهش های تربیت اسلامی،

<http://www.ensani.ir>.

This document was created with Win2PDF available at <http://www.daneprairie.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.